

DAVETLE MÜDAHALE BAĞLAMINDA KUVVET KULLANMAYA VERİLEN RIZANIN KUVVET KULLANMA YASAĞI İLE NASIL BAĞDAŞTIRILACAĞI SORUNSALI

*The Problem of How to Reconcile Consent to the Use of Force with the
Prohibition of the Use of Force in the Context of Intervention by
Invitation*

Dr. Öğr. Üyesi Nesrin DABANLIOĞLU ALANUR*

ÖZET

“Talep üzerine askeri yardım, kuvvet kullanımına rıza” olarak da ifade edilen “davetle müdahale” kavramı, esas olarak bir devletin kendi yetki alanı dahilinde iç çatışma ve benzeri bir durumu bastırmak için bir başka devletin kuvvet kullanımına rıza gösterebileceği fikrine dayanmaktadır. İlk bakışta uluslararası hukukta “müdahale etmeme ilke-

* Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı, E-posta: ndabanlioglu@erzincan.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3896-9787>

Makale Geliş Tarihi:19.01.2024

Makale Kabul Tarihi:21.03.2024

⇒ Atıf Şekli: Nesrin Dabanlıoğlu Alanur “Davetle Müdahale Bağlamında Kuvvet Kullanmaya Verilen Rızanın Kuvvet Kullanma Yasağı ile Nasıl Bağdaştırılacağı Sorunsalı” *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19/1 (2024): 335-376.

⇒ Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

si”nin ya da Birleşmiş Milletler Şartı’nın 2/4. maddesinde yer verilen uluslararası ilişkilerde “kuvvet kullanma yasağı”nın ihlali olarak görülebilecek bu doktrinin hiçbir bağlayıcı uluslararası belgede yer almasına rağmen uluslararası toplumda genel kabulü ve yaygın uygulaması karşısında hangi hukuki dayanakla meşrulaştırılabileceğinin ele alınması önemlidir. Bu çalışmada, devletlerin kendi yetki sınırları dahilinde kuvvet kullanılmasına verdikleri rızanın kuvvet kullanmayı hukuka uygun hale getirme üzerindeki etkisi ve uluslararası hukukta kuvvet kullanma yasağının *jus cogens* statüsü ile rıza üzerine kuvvet kullanılmasının nasıl bağdaştırılacağı sorunu irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Davetle Müdahale, Kuvvet Kullanma Yasağı, Jus Cogens Norm, Uluslararası Hukuk, Birleşmiş Milletler Şartı, Madde 2/4

EXTENDED ABSTRACT

Research Problem

The Article 2/4 of the UN Charter obliges all UN members to refrain from resorting to the threat or use of force in their international relations, either against the territorial integrity or political independence of any other state or in any manner inconsistent with the purposes of the UN. This means that an armed intervention with these characteristics is prohibited. Intervention by invitation is also a form of using military force by a state on the territory of another state, even though it is based on the permission of the host state. However, although the doctrine of intervention by invitation is a form of use of force, it is generally accepted internationally in state practices and in the decisions of UN bodies. In this case, the question arises of what the legal basis of the doctrine of intervention by invitation is and whether it is contrary to the prohibition of the use of force, which is accepted as a *jus cogens* norm.

Purpose

The aim of this study is to reveal whether the doctrine of intervention by invitation conflicts with the prohibition of the use of force which is described as a jus cogens norm in generally, and with Article 2/4 of the UN Charter in particular.

Method

In this study, decisions of UN bodies (General Assembly, Security Council, International Court Of Justice Decisions) and opinions of lawyers are used, indicating that intervention by invitation is generally accepted. In the study, first of all, the concept of intervention by invitation is tried to be explained in the context of basic international law concepts and principles such as the concept of intervention, the prohibition of intervention in internal affairs and the prohibition of the use of force. In particular, By examining the content of the regulation on the prohibition of the use of force in the Article 2/4 of the UN Charter, it is tried to reveal whether intervention by invitation is a form of use of force within the scope of this article and, in this context, to determine the extent of the jus cogens norm nature of the prohibition on the use of force. In addition, the different views put forward as the basis for why intervention by invitation, which is accepted both in the actions and opinions of sovereign states and in the decisions taken by the most important UN bodies, does not constitute a violation of international law are discussed. Among the approaches discussed in this context, first of all, the idea that intervention by invitation is outside the scope of the Article 2/4 of the UN Charter because it does not meet the qualifications in the article, in other words, the idea that it does not have an international character and is not against the territorial integrity or political independence of the inviting state, is discussed, and then the opinion of the intervention by invitation doctrine can be considered lawful since it is not clearly considered unlawful in the UN Charter is being examined.

Finally, the approach that looks at the issue from the perspective of the rules regarding the responsibility of the state is discussed, and in this context, "Draft Articles On Responsibility Of

States For Internationally Wrongful Acts” adopted by the UN International Law Commission in 2001, which contains the conditions that prevents an act of a state that will not comply with the international obligations of the state from being unlawful. is referenced. This study focuses on whether the “consent” element, which is one of these conditions, can be applied as a reason that eliminates unlawfulness in the case of the use of force. In addition, a conclusion is reached as to on what legal grounds this type of use of force, which is used upon consent, can be reconciled with the prohibition of the use of force, as opposed to the general acceptance of intervention by invitation.

Conclusions

As a result of the study, It is concluded that peremptory aspect of the prohibition of the use of force is only limited to the qualifications listed in the Article 2/4 of the UN Charter, in other words, there will be a violation of the peremptory aspect of the prohibition on the use of force only if the use of force aims at aggressive actions targeting the territorial integrity and political independence of a state.

Although the doctrine of intervention by invitation is a form of use of force, it is concluded that the prohibition on the use of force is not violated because it does not meet the qualifications in this article, therefore there is no violation of the article in question and the doctrine of intervention by invitation should be accepted as a category in itself.

Keywords: Intervention by Invitation, Prohibition of Use of Force, Jus Cogens Norm, International Law, United Nations Charter, Article 2/4

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar, bir devletin kuvvete başvurma hakkı, yaygın olarak devlet olmanın ve dolayısıyla bizzat egemenliğin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmekteydi. Bu dönemde devletlerin kuvvet kullanmaları 'haklı savaş doktrini' ile açıklanmaya çalışılmış ve buna göre savaşın hukuki olabilmesi için haklı gerekçeler

veya sebepler olması yeterli görülmüştür. Haklı savaş doktrinine göre, savaş devletin egemenliğinden doğan doğal bir haktır ve dolayısıyla bu dönemde uluslararası hukuk kuvvet kullanma ile ilgili herhangi bir sınırlama getirmemektedir.¹ Ancak haklı savaş doktrini 1. Dünya Savaşı'nın ardından Milletler Cemiyeti'nin kurulmasıyla terk edilmiş, Örgütün kurucu andlaşması olan Milletler Cemiyeti Misakı ile kuvvet kullanma açıkça yasaklanmasa da bu yola başvurmadan önce mutlaka barışçıl yolların denenmesi öngörülmüştür. Kuvvet kullanmanın yasaklanması ise 2. Dünya Savaşı'nın yaşattığı acı tecrübelerin etkisi ile Birleşmiş Milletler'in (BM) kurucu belgesi olan BM Şartı ile mümkün olmuştur. Uluslararası barışı sürekli hale getirmeyi amaçlayan Şart'ın 2/4. maddesi hükmüne göre, tüm üyeler uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı gerek BM'nin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınmakla yükümlü kılınmıştır.

Kuvvet kullanımına ilişkin tartışmaların çoğu, devletlerarası ilişkilere odaklanır. BM Şartı ile kurulan sistemin temel amacı da devletler arasında kuvvet kullanımının sınırlandırılmasıdır. Ancak devlet egemenliği ile kuvvet kullanımı arasındaki ilişki yalnızca dış meselelerle sınırlı değildir. Akademik incelemeyi de hak eden bir iç boyutun varlığı inkar edilemez. Bu bağlamda bir devletin ülkesinde en azından iç savaş eşliğine gelen derin bir kriz durumunda bu devletin yabancı silahlı müdahaleyi davet etme ihtiyacı ve bu doğrultuda egemen devletin bu krizle mücadele edebilmek için yabancı devletin desteğiyle kuvvet kullanılması durumunun ele alınması gereklidir.

Uluslararası hukukta genellikle davetle müdahale doktrini olarak ifade edilen ev sahibi devletin izniyle kuvvet kullanılması durumu, BM Şartı'ndan önceki dönemlerde hukuki açıdan çok fazla tartışmalı değildir.² Bu durum, dünyadaki en güçlü devletlerin öncülüğünü yaptığı

¹ Enver Bozkurt, Yasin Poyraz ve Selcen Erdal, *Devletler Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınevi, 2021) 305; Yusuf Aksar, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk-II* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2019) 114

² Oscar Schachter, *International Law in Theory and Practice* (Brill Nijhoff, 1991) 114; Antonio Cassese, *International Law* (Oxford: Oxford University Press, 2005) 368-369.

politikaların normatif olarak dağınık olmasından kaynaklanmaktadır.³ 2. Dünya Savaşı sonrası kalıcı barışı sağlamak amacıyla BM Şartı'nın kabul edilmesi ve bu amaç doğrultusunda Şart'ta kuvvet kullanmanın açıkça yasaklanması, bu doktrinin kuvvet kullanma yasağına aykırılık teşkil edip etmeyeceği sorununu ortaya çıkardığından konuyu tartışmalı hale getirmiştir.

Bir devletin kendi ülkesindeki iç silahlı çatışmalarla mücadele edebilmek için yabancı bir devletin silahlı kuvvetlerinden yardım talep etmesi ve bu çerçevede gerçekleşecek müdahalelere onay vermesi ile ilgili olan davetle müdahale fikri, BM Şartı'nın temel ilkelerinden olan ve aynı zamanda *jus cogens* (emredici norm) niteliğinde olduğu kabul edilen kuvvet kullanma yasağıyla (md. 2/4) ve yine Şart'ta yer verilen iç işlerine müdahale yasağıyla (md.2/7) ilk bakışta çatışır görünmektedir. Ancak belli ihtiyaçlar karşısında ortaya çıkan ve uzun yıllar devletler tarafından uygulanan bu doktrin ile uluslararası hukukun belli temel kural ve ilkeleri arasında dengenin kurulabilmesi, özellikle kuvvet kullanmanın *jus cogens* norm etkisiyle davetle müdahalenin nasıl uzlaştırılabileceği meselesi ele alınması gereken bir husustur.

Davet yoluyla müdahalenin, hukuki bir doktrin olduğu kadar, Soğuk Savaş'ın bir süper güç politikası olduğu da rahatça söylenebilir. Davetle müdahale, süper güçler tarafından uygulamaya konulduğunda, daha güçsüz olan devletler tarafından sıklıkla eleştirilmiş olmasına rağmen, küresel toplum bu doktrinin modern uluslararası hukukta var olmasına izin vermiştir.⁴ Birleşmiş Milletler'in kuruluş konferansı olan San Francisco Konferansı'nda ve BM'nin kuruluşuna giden süreç-

³ Max Byrne, "Consent and the Use of Force: An Examination of 'Intervention by Invitation' as a Basis for US Drone Strikes in Pakistan, Somalia and Yemen", *Journal on the Use of Force and International Law*, (2016) 3 (1) 98,101-102, 124-125

⁴ *Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*, International Court of Justice Judgment, 1986, para. 246 (*Nicaragua v. U.S.A.*), Bkz. Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler, Örnek Kararlar* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2013); BM Genel Kurulu "Saldırımın Tanımı Kararı" (Definition of Aggression, GA Res. 3314 (XXIX), 14 December 1974, UN Doc. A/RES/3316(XXIX) md. 3 (e). Karar için bkz. Gündüz, *Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler, Örnek Kararlar*, 141; BM Güvenlik Konseyi Mali kararı, S/RES/2100 (2013) (*Mali, SC Res.*), Preamble; James Crawford, *Brownlie's Principles of Public International Law* (Oxford: Oxford University Press, 2012) 769-770; Antonio Tanca, *Foreign Armed Intervention in Internal Conflict* (Netherlands: Kluwer Academic Publishers, 1993) 17-19

te, uluslararası barış ve güvenliğin kalıcı hale getirilmesi hedeflenmiş olsa da daha sonradan devletlerin süper güç siyasetine dönüş yapması, bu idealist yaklaşımı gölgede bırakmıştır. Çünkü Şart'ın hazırlanması sürecinde devletlerin yaşadığı kaygı ve korkular daha sonradan yüzeye çıkmış, dünya siyaseti kutuplaşmaya başlamış ve BM düzeninin işlemlerini zorlaştıran durumlar doğmuştur. Özellikle, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasından başlıca sorumlu organ olarak tanımlanan BM Güvenlik Konseyi'ndeki daimi üyelerin çıkar çatışmaları ile Güvenlik Konseyi'nin karar alma yapısı bir araya gelince, bu durum daimi üyelerin davetle müdahale de dahil olmak üzere diğer bazı askeri girişimler yani silahlı kuvvet kullanma biçimleri için arayışlar⁵ içine girmelerinin önünü açmıştır. Bir başka ifadeyle, süper güç ilişkilerindeki kutuplaşmanın neden olduğu felç sebebiyle Birleşmiş Milletler ve Güvenlik Konseyinin küresel çapta dikkat çekmeye başlayan iç savaş gibi çeşitli iç krizlere bir çözüm sunmasının zorlaşması davet yoluyla müdahaleyi bu tür durumlara çözüm olarak ortaya çıkarmıştır.⁶ Günümüze kadar da kolektif güvenliğin eksik ve yetersiz uygulanmasından kaynaklanan boşluk davetle müdahaleler için zemin oluşturmaya devam etmektedir.⁷

Her ne kadar bu kavram BM'nin kuruluşundan sonraki yıllarda gelişmeye devam etse de devletler ve diğer aktörler rızaya dayalı kuvvet kullanımının ardındaki kesin hukuki gerekçeyi araştırma ve ayrıntılı olarak açıklama konusunda bugüne kadar isteksiz davranmışlardır. Devletlerin bu tutumu günümüzde de hâlâ geçerlidir. Bu nedenle bu özel doktrinin uluslararası hukuktaki dayanağı ve konu-

⁵ Davet yoluyla müdahale hiçbir şekilde Şart'a meydan okuyan tek hukuki sorun değildir. Tek taraflı insani müdahale ve yurtdışındaki vatandaşların korunması gibi diğer argümanlar da öne sürülmüş, ancak bunların davetle müdahale ile kıyaslandığında uluslararası hukukta kabul edilebilirlik noktasında yeterince başarı elde edemediği görülmektedir. Davet yoluyla müdahalenin belirsiz temelleri göz önüne alındığında bunun ilginç bir durum olduğu da gözden kaçırılmamalıdır.

⁶ Louise Doswald-Beck, "The Legal Validity of Military Intervention by Invitation of the Government", *British Yearbook of International Law*, (1986) 56 (1), 189, 189-190.

⁷ Tanca, *Foreign Armed Intervention in Internal Conflict*, 5-7; Christine Gray, "The Use of Force and the International Legal Order in International Law" içinde *International Law*, ed. Malcolm D. Evans, (Oxford: Oxford University Press 2010), 67-68, 84-85; Erika de Wet, "The Modern Practice of Intervention by Invitation in Africa and Its Implications for the Prohibition of the Use of Force", *European Journal of International Law*, (2015) 26 (4), 998.

muyla ilgili pek çok karmaşıklık devam etmektedir.⁸ BM Şartı'na meydan okuyan diğer girişimler daha sert tepkilerle karşılaşırken davetle müdahalenin neden konumunu sağlamlaştırılmayı başardığının anlaşılabilmesi için öncelikle bu uygulamanın belirsiz dayanağının ortaya konulması, bunun için de doktrinin uluslararası hukukun temel kural ve ilkeleriyle bağlantılı olarak hukuka uygunluğuna verilen yanıtların tartışılması gereklidir.

I. DAVETLE MÜDAHALE KAVRAMI

Davetle müdahalenin tanımına ve bu türden bir müdahalenin hukuka uygunluğuna yönelik görüşlere geçmeden önce, bağlantılı temel kavramları tanımlamak gerekir. Davet yoluyla yapılacak müdahalenin kuvvet kullanımını da içerebildiği göz önünde bulundurulursa literatürde sıklıkla birbirinin yerine ve ayırım gözetmeksizin kullanılabilen müdahale ve kuvvet kullanma terimleri arasındaki ayırım doğru terimin kullanılması açısından önem arz etmektedir.

Müdahale kavramı, ilk bakışta en geniş anlamda başkalarının müdahaleci eylemleri olarak algılanacaktır. Uluslararası hukukta ise üzerinde uzlaşılan net tanımlı bulunmadığından müdahaleye ilişkin birçok farklı tanım yapmak mümkündür. Müdahale, bir devletin başka bir devletin iç işlerine, diğer devlete belirli davranış veya sonuçlar dayatmak amacıyla zorla (o devletin rızası hilafına) karışması olarak tanımlanabilir.⁹ Benzer başka bir tanıma göre müdahale kavramı, devletlerin uluslararası ilişkilerinde diğer bir devleti etkilemek amaçlı, o devletin iç veya dış işlerine karışarak siyasi otoritesi üzerinde etki etmeye çalışması veya karar alma mekanizmalarına nüfuz etmesi şeklinde tanımlanabilir.¹⁰ En genel ifadeyle esasında müdahale, bir bağımsız devletin başka bir bağımsız devle-

⁸ Karine Bannelier ve Theodore Christakis, "Under the UN Security Council's Watchful Eyes: Military Intervention by Invitation in the Malian Conflict", *Leiden Journal of International Law*, (2013) 26 (4), 860; de Wet, *The Modern Practice of Intervention by Invitation in Africa and Its Implications for the Prohibition of the Use of Force*, 980.

⁹ Robert Jennings ve Arthur Watts (eds), *Oppenheim's International Law Volume I, Peace: Introduction and Part I*, (Longman, 1992), 430

¹⁰ Faruk Sönmezoglu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi* (İstanbul: Filiz Kitabevi 1989), 374

tin münhasır yetkisinde bulunan hususlara yani egemenlik yetkisi dahilindeki konulara o devletin isteği dışında karışmasıdır. Bir müdahale, siyasi, ekonomik, askeri (veya silahlı) olmak üzere farklı biçimlerde olabilir.

Devletlerin başkalarının işlerine müdahalesi tarih boyunca sık sık yaşanmıştır. Fakat bu devletlerin bu davranışı çağdaş uluslararası hukukta kabul edilen bir eylem değildir. Müdahale etmeme ilkesi veya bir başka ifadeyle iç işlerine müdahale yasağına BM Şartı'nın 2/7. maddesinde şu şekilde yer verilmiştir: *"İşbu Antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler'e herhangi bir devletin kendi iç yetki alanına giren konulara müdahale yetkisi vermediği gibi üyeleri de bu türden konuları işbu Antlaşma uyarınca bir çözüme bağlamaya zorlayamaz..."*.

Görüldüğü gibi, bu madde BM'nin tek tek üye devletlerine değil, bir örgüt olarak kendisinin müdahale etmemesine doğrudan atıfta bulunmaktadır. Bir başka ifadeyle, BM Şartı'nın 2/7. maddesinin düzenleniş biçimine bakıldığında müdahale etmeme ilkesinin veya iç işlerine müdahale yasağının, BM Şartı'nda, devletler için açıkça belirtilmediği, bu yasağın sadece Birleşmiş Milletler organları bakımından bir yükümlülük olarak düzenlendiği görülmektedir. Ancak, çeşitli BM Genel Kurul kararlarında, "hiçbir devletin, her ne sebeple olursa olsun, başka bir devletin iç veya dış işlerine doğrudan veya dolaylı olarak müdahale etme hakkına sahip olmadığı" belirtilerek esasında devletler arasında müdahale etmeme ilkesinden söz edilmiştir.¹¹ Bir görüşe göre, BM Genel Kurul kararlarının tüm üyelerin desteğiyle kabul edilmesi ve devletlerin uygulamalarıyla da konuya ilişkin karara çoğunlukla saygı duyulduğu dikkate alındığında, bu tür kararların, belirli bir konudaki uluslararası teamül hukukunun kanıtı olduğu söylene-

¹¹ 2131 (XX), 21 Aralık 1965'te kabul edilen Devletlerin İç İşlerine Müdahalenin Kabul Edilemezliğine ve Bağımsızlıklarının ve Egemenliklerinin Korunmasına İlişkin Bildiri, UN Doc. A/RES/20/2131, md. 1; Aynı hüküm 2625 (XXV), 24 Ekim 1970 tarihinde kabul edilen Birleşmiş Milletler Şartı Uyarınca Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirgesinde de yer almaktadır. UN Doc. A/RES/25/2625, İlke 3; Aynı husus UAD, tarafından Nikaragua davasında da tekrarlanmıştır. Bkz. Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (*Nicaragua v. U.S.A*) (Merits), Judgment of 27 June 1986, ICJ Rep 14 (*Nicaragua v. U.S.A*) para. 205.

bilir.¹² Bir devletin diğer bir devletin işlerine zorla müdahalesini yasaklamak olarak müdahale etmemeye ilişkin olan ve devletlerin ülkesel egemenliğine saygı kavramı üzerine kurulmuş olan bu uluslararası teamül hukuku kuralı uzun süredir kabul edilmektedir.¹³

Ancak, tüm müdahaleler hukuka aykırı değildir. Nikaragua davasında UAD, müdahalenin haksız olması için zorlama yöntemlerinin kullanılması gerektiğini belirtmiştir¹⁴. Kuvvet kullanılan bir müdahale durumunda bu durum açıktır. Dolayısıyla bu türden eylemler hem kuvvet kullanma yasağı hem de müdahale etmeme ilkesi ışığında hukuka aykırılık teşkil edecektir. Görüldüğü gibi, müdahale yasağı ile kuvvet kullanma yasağı arasında açık bir bağlantı bulunmaktadır. Bir devlet hukuka aykırı kuvvet kullanırsa her iki yasağı da ihlal etmiş olur.¹⁵ Her kuvvet kullanımı aynı zamanda uluslararası hukuka göre bir müdahale teşkil etmektedir, ancak her müdahale kuvvet kullanımı teşkil etmemektedir.¹⁶

Uluslararası hukukun en önemli ilkelerinden bir diğeri de kuvvet kullanma yasağıdır. Bu kural BM Şartı'nın 2/4. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

“Tüm üyeler uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı gerek Birleşmiş Milletlerin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar”.

Madde 2/4, bir BM üyesi devletin başka bir devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı BM'nin amaçlarına aykırı olarak kuvvet kullanamayacağını ve tehdit yoluna başvuramayacağını

¹² Bkz. Maziar Jamnejad ve Michael Wood, “The Principle of Non-intervention”, Leiden Journal of International Law, (2009) 22 (2), 348

¹³ Malcolm N. Shaw, Uluslararası Hukuk, Çev. İbrahim Kaya (Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi 2018) 837; Yargıç Schwebel'in Nikaragua davasındaki Muhalif Görüşü, bkz. (Nicaragua v. U.S.A) para. 98; Ayrıca, uluslararası teamül hukukunda müdahale etmeme ilkesine atıfta bulunan görüş için bakınız. (Nicaragua v. U.S.A) para. 242

¹⁴ UAD'nın müdahaleye ilişkin tanımı için bkz. (Nicaragua v. U.S.A) para. 205.

¹⁵ (Nicaragua v. U.S.A) para. 109-110.

¹⁶ Bkz. Sertaç Hami Başeren, Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları (Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003), 100

öngörmektedir. Her ne kadar madde 2/4'te 'silahlı' veya benzer bir kelime kullanılsa da bu madde bağlamında kuvvet kullanımı kavramının kapsamına ekonomik ve siyasi baskı ve tedbirlerin dahil edilmeyerek bu terimin yalnızca askeri yani silahlı kuvvet kullanımına atıfta bulunduğu, yani maddenin sadece askeri gücü yasakladığı genel olarak kabul edilmektedir.¹⁷

Davetle müdahale kavramı, "bir devletin silahlı kuvvetlerinin diğer bir devletin talebi üzerine talepte bulunan devlete gönderilmesi yoluyla doğrudan askeri yardımda bulunması" anlamına gelir.¹⁸ "Davetle müdahale" ifadesi çoğunlukla, ilgili devlet hükümetinin daveti üzerine yabancı birliklerin bir iç silahlı çatışmaya yaptığı askeri müdahaleyi kastetmek için kullanılır.¹⁹ Bu tanıma göre, davet yoluyla yapılan müdahale, siyasi veya ekonomik nitelikteki müdahaleleri ifade etmemekte, aksine açıkça askeri bir unsurun varlığını, yani silahlı kuvvetlerin veya birliklerin konuşlandırılmasını ve bunlar tarafından yapılan askeri müdahaleyi kapsamaktadır.²⁰ Bu haliyle davet yoluyla

¹⁷ Gündüz, Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler, Örnek Kararlar, 144; Tom Ruys, "The Meaning Of "Force" And The Boundaries Of The *Jus Ad Bellum*: Are "Minimal" Uses Of Force Excluded From UN Charter Article 2(4)?" , *The American Journal of International Law*, (2014) 108 (2), 163; Olivier Corten, *The Law Against War: The Prohibition on the Use of Force in Contemporary International Law* (Oxford: Hart Publishing, 2010), 52; Konu ile ilgili gelişmiş ve gelişmekte olan devletlerin yaklaşımları birbirinden farklıdır gelişmiş devletler kuvvet kullanımını askeri anlamda yorumlayarak, ekonomik ve siyasi baskının kuvvet kullanma anlamında değerlendirilemeyeceğini ileri sürerken, gelişmekte olan devletler her türlü baskıyı kuvvet kullanma yasağının ihlali olarak kabul etmektedir. Aksar, Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk-II, 120-121; Bkz. Fatih Tosun, "Uluslararası Hukuk'ta Kuvvet Kullanma ve Karışma Kavramlarının Değişen Anlamı", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, (2009) 9 (9), 106.

¹⁸ Uluslararası Hukuk Enstitüsü kararı (Institut de Droit International (IDI), 10th Commission, Present Problems of the Use of Force in International Law: Sub-Group C – Military Assistance on Request, (2011), Resolution Session of Rhodes, Tenth Commission, Rapporteur: M. Gerhard Hafner, Art. 1(a)) https://www.idi-iil.org/app/uploads/2017/06/2011_rhodes_10_C_en.pdf; Askeri bi(2003) 35 r yardım talebi içermesi, kendi ülkesinde kuvvet kullanılmasına izin verilmesi ve yabancı devletin askeri güçlerinin davet edilmesini içermesi nedeniyle talep, rıza, davet kavramları davetle müdahale bağlamında aynı şeyi ifade etmektedir.

¹⁹ Georg Nolte, "Intervention by Invitation", *Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law* (Oxford: Heidelberg and Oxford University Press, 2011), 1

²⁰ Laura Visser, "May the Force Be with You: The Legal Classification of Intervention by Invitation", *Netherlands International Law Review*, (2019) 66, 24

yapılan müdahale kuvvet kullanımı teşkil etmektedir. Bununla amaçlanan, talep eden devlete kendi topraklarındaki devlet dışı aktörlere veya bireylere karşı mücadelesinde yardımcı olmaktır.²¹

Davetle müdahale kapsamında başka bir devletin toprakları içerisinde onun talebi üzerine gerçekleştirilen askeri faaliyetler, talepte bulunan devletin topraklarında, üçüncü bir devletin dahil olmadığı ayaklanma, isyan, iç çatışma, iç savaş veya diğer türdeki karışıklıklar dolayısıyla uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar sırasında gerçekleştirilebilir.²² Sonuç olarak, davetle müdahale iki veya daha fazla devletin birbiriyle çatıştığı uluslararası silahlı çatışmaları kapsamaktadır.²³

Uluslararası hukukta kuvvet kullanma teriminin en genel anlamda bir devletin askeri kuvvetlerinin bilerek ve isteyerek başka bir devlet ülkesinde kuvvet kullanması şeklinde tanımlandığı²⁴ dikkate alınırsa davet yoluyla müdahalenin aynı zamanda kasıt şartını da karşıladığı görülecektir. Davet edilen silahlı kuvvetlerin açıkça kuvvet kullanma niyeti vardır, aslında davet edilmelerinin nedeni de budur.

²¹ Institut de Droit International Resolution, Art 2(b).

²² Nolte, *Intervention by Invitation*, 1; Visser, *May the Force Be with You: The Legal Classification of Intervention by Invitation*, 24 vd.; Tarihsel olarak 'iç savaş' terimi sıklıkla, bir devlet içindeki şiddeti tanımlamak için kullanılan üç kategoriden biri olan saldırganlık durumlarıyla ilişkili olarak kullanılmıştır; diğer ikisi isyanlar ve ayaklanmalardır. İsyandar, sınırlı güç kullanımıyla kontrol altına alınabilecek münferit olaylardır. Ayaklanmalar, belirsiz bir sonucu ve bastırmadaki zorlukları beraberinde getiren, isyancılar tarafından daha fazla süren şiddete işaret etmektedir. "İç savaş" halinin ilan edilebilmesi için ise, genel bir düşmanlık halinin olması ve toprakların önemli bir bölümünün muhalif güçler tarafından kontrol edilmesi ve yönetilmesi gerekmektedir. Sandesh Sivakumaran, *The Law of International Armed Conflict* (Oxford: Oxford University Press 2012), 11; Christopher Le Mon, "Unilateral Intervention by Invitation in Civil Wars: The Effective Control Test Tested", *New York University Journal of International Law and Politics*, (2003) 35, 746.

²³ Esasında tüm bu unsurlar davetle müdahaleyi kolektif meşru müdafaaan da ayıran hususlardır. Kolektif meşru müdafaa, BM üyesi bir devletin hukuka aykırı bir silahlı saldırıya maruz kalması durumunda kendisini savunmasına başka bir üye devletin yardım etmesini ya da savunma hakkını diğer devletlerle birlikte kullanmasını ifade etmektedir. Erdem Denk, *Uluslararası Antlaşmalar Hukukunda Jus Cogens Kurallar*, 238; Davetle müdahale ve kolektif meşru müdafaa arasındaki farklar bakımından daha detaylı bilgi için bkz. Visser, *May the Force Be with You: The Legal Classification of Intervention by Invitation*, 27 vd, 42

²⁴ Benzer tanım için bkz. Aksar, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk-II*, 121

Bir başka ifadeyle, davet edilen devletin yabancı birlikleri muhalefete karşı mücadelesinde yardıma ihtiyacı olan bir devletin ülkesinde tam da bu nedenle yani kuvvet kullanma niyetiyle bulunmaktadır.²⁵

Bu durumda, fiili silahlı faaliyetler içermesi nedeniyle davet yoluyla yapılacak müdahale de her zaman kuvvet kullanma kapsamına girecektir. Bu nedenle kavram, yalnızca müdahaleye ilişkin kurallardan ziyade, kuvvet kullanma kurallarına daha uygundur. Dolayısıyla davet yoluyla müdahale yerine davet yoluyla kuvvet kullanımından bahsetmek de mümkündür, zira ikincisinin kapsamı birinciye göre çok daha geniştir. Ancak literatüre uyum sağlamak amacıyla bu makalede de davet yoluyla müdahale kavramı kullanılacaktır.

İç işlerine müdahalenin bir devletin rızası hilafına gerçekleşen bir durum olduğu açık olduğuna göre ev sahibi devletin kendi talebi veya rızasıyla gerçekleşen davetle müdahale uygulamasının müdahale yasağına aykırılık teşkil etmeyeceği konusunda şüphe yoktur. Bir başka ifadeyle, müdahalenin hukuka aykırılığı, diğer devletin iradesi dışında gerçekleşmesine bağlı olduğundan, egemen varlığın geçerli rızasıyla gerçekleştirilen eylemlerin ilkeye tehdit oluşturmaması gerekir.²⁶ İç işlerine müdahale yasağı ile davetle müdahale kavramı arasındaki ilişkinin ortaya konulması bir silahlı müdahale olan davetle müdahale doktrininin²⁷ kuvvet kullanma yasağı ile ilişkisine göre daha kolaydır.

Davet yoluyla müdahalenin kuvvet kullanımına ilişkin olduğunu belirtmek, kuvvet kullanımına ilişkin kuralların devreye girmesi anlamına gelir. Dolayısıyla önce bunun bir kuvvet kullanma biçimi olduğunu kabul ettikten sonra mevcut kurallar bağlamında özellikle yasağın düzenlendiği BM Şartı'nın 2/4. maddesi çerçevesinde söz konusu doktrine dayalı uygulamanın hukuka uygun olup olmadığını belirlemek gereklidir.

²⁵ Visser, *May the Force Be with You: The Legal Classification of Intervention by Invitation*, 27

²⁶ Jennings ve Watts, *Oppenheim's International Law Volume I, Peace: Introduction and Part I*, 345; David Wippman, "Military Intervention, Regional Organisations, And Host-State Consent", *Duke Journal of Comparative & International Law*, (1996) 7 (1), 210.

²⁷ Tanca, *Foreign Armed Intervention in Internal Conflict*, 17-18

II. DAVETLE MÜDAHALEYE İLİŞKİN ULUSLARARASI HUKUK KAYNAKLARI

Davet yoluyla müdahale doktrini yazılı ve bağlayıcı kurullarla kodifiye edilmiş değildir. Uluslararası hukukun en temel belgelerinin başında gelen BM Şartı'nda bir devletin rızasıyla kendi ülkesinde bir başka devletin kuvvet kullanımından söz edilmemektedir. Aynı şekilde başka bir uluslararası belgede de davet yoluyla yapılan müdahale uygulaması özel olarak düzenlenmemiştir. Buna rağmen ikincil nitelikteki çeşitli uluslararası hukuk kaynaklarından yararlanmak konuyu değerlendirmek açısından faydalı olabilir. Bu konuda referans alınabilecek kaynakların başında BM organlarının uygulamaları ve kararları gelmektedir. BM Şartı, üye devletlerin yanı sıra kendi organları tarafından yürütülen gelişmelere yanıt veren, gelişen bir araçtır. BM organlarının ise bu konuyla ilgili dikkate değer kararları mevcuttur.²⁸

BM Genel Kurulu'nun 1974 tarihli ve 3314 (XXIX) sayılı "Saldırının Tanımına İlişkin Karar"ının saldırı eylemi olarak nitelendirilebilecek fiilleri sıraladığı 3/e. maddesinde²⁹ davetle müdahaleye dolaylı olarak yer verildiği görülmektedir. Kararın 3/e maddesinde "bir devletin başka bir devletle yaptığı bir anlaşmaya dayanarak o devletin ülkesinde bulunan silahlı kuvvetlerinin, anlaşmada öngörülen hükümlere aykırı şekilde kullanılması veya bu silahlı kuvvetlerinin ülkedeki varlığının anlaşmanın sona ermesinin ötesine uzatılması" saldırı olarak ifade edilmiştir. Madde metninden de anlaşılacağı üzere, Genel Kurul ulusal yardım taleplerine dayalı olarak geçerli askeri müdahalelere zımni destek sağlamıştır.³⁰ Bu Karar, davet yoluyla müdahalenin, ulusal egemenliğe ilişkin yerleşik BM kurallarını ihlal etmediği veya bunlarla çelişmediği sonucunu desteklemektedir.

1981 tarih ve 36/103 sayılı Genel Kurul Kararı ile kabul edilen "Devletlerin İç İşlerine Karışmanın ve Müdahalenin Kabul Edilemezliğine İlişkin Bildiri"si, ulusal rızaya dayalı müdahalelerin zımni olarak

²⁸ (*Nicaragua v. U.S.A.*) para. 246; Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda), (*DRC v. Uganda*) I.C.J. Judgement 2005, para. 42-54; Saldırının Tanımı Kararı md. 3(e); Mali, SC Res. Preamble.

²⁹ Gündüz, Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler, Örnek Kararlar, 142

³⁰ Michael Dressler Jr. "I Have No Mouth, and I Must Scream: Interventions by Invitation in the Aftermath of Coup D'etats", Penn State Law Review, (2022) 127 (1), 251

tanındığı ve desteklendiği şeklinde yorumlanabilir. Söz konusu kararda, her üye devletin “başka bir devletin topraklarında kendi rızası olmadan herhangi bir ekonomik, siyasi veya askeri faaliyetten kaçınma görevi”ne sahip olduğu belirtilmiştir (md. II/o). Bu maddenin mefhumu muhalifinden bir devletin topraklarında o devletin rızası olması koşuluyla ekonomik, siyasi veya askeri bir faaliyetin mümkün olabileceği sonucu çıkarılabilir.

Daha sonra, UAD'nin 1986'da Nikaragua davasındaki “hükümetin talebi üzerine müdahaleye izin verilebilir” şeklindeki hükmü davet yoluyla yapılan müdahalelerin geçerliliğini daha da güçlendirmiştir.³¹ BM Genel Kurulunun 21 Aralık 1965 tarihli ve 2131 (XX) sayılı Devletlerin İç İşlerine Müdahalenin Kabul Edilemezliğine ve Bağımsızlık ve Egemenliklerinin Korunmasına İlişkin Bildiri³² ve 24 Ekim 1970 tarihli ve 2625 (XXV) sayılı Birleşmiş Milletler Şartı Uyarınca Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisi'nde³³ yer alan maddeler, yabancı birliklerin hükümetin daveti üzerine müdahalesinin kabul edilemezliğini ileri sürdüğü şeklinde yorumlanmış olsa da³⁴ UAD'nin söz konusu hükmü 1960'larda ve 1970'lerdeki bu mutlakiyetçi tutumdan bir geri dönüşü yansıtmaktadır.

³¹ (*Nicaragua v. U.S.A*) para. 246

³² BM Genel Kurulu'nun 21 Aralık 1965 tarihli ve 2131 (XX) sayılı Devletlerin İç İşlerine Müdahalenin Kabul Edilemezliğine ve Bağımsızlık ve Egemenliklerinin Korunmasına İlişkin Bildiri'nin 1. maddesine göre, hiçbir devlet, başka bir devletin rejimini şiddetle devirmeye yönelik yıkıcı, terörist veya silahlı faaliyetleri örgütleyemez, destekleyemez, kışkırtamaz, finanse edemez, teşvik edemez veya hoşgörü gösteremez veya başka bir devletteki iç kargaşaya müdahale edemez. Ayrıca, herhangi bir müdahale biçiminin Birleşmiş Milletler Şartı'nın ruhunu ve lafzını ihlal edeceği belirtilmiştir (md. 4)

³³ BM Genel Kurulu'nun 24 Ekim 1970 tarihli ve 2625 (XXV) sayılı Birleşmiş Milletler Şartı uyarınca Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisi'nde “Hiçbir devletin veya devletler grubunun, herhangi bir nedenle, başka bir Devletin iç veya dış işlerine doğrudan veya dolaylı olarak müdahale etme hakkı yoktur” denilmektedir.

³⁴ Ancak, kanımızca söz konusu Bildirilerde devletlerin uluslararası ilişkilerinde, herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı veya Birleşmiş Milletlerin amaçlarıyla bağdaşmayan herhangi bir şekilde tehdit veya kuvvet kullanımından kaçınmalarından, saldırı amacından, işgal yoluyla toprak kazanılması gibi zorla kuvvet kullanılmasına yönelik hususlardan söz edilmesi davetle müdahalenin amacından farklı olduğundan Bildirinin bu yönde yorumlanması uygun değildir.

Uluslararası Hukuk Enstitüsü'nün (UHE) 2011 yılında aldığı "Talep Üzerine Askeri Yardım Kararı"nda "talep üzerine askeri yardım", bir devletin silahlı kuvvetlerinin diğer bir devletin talebi üzerine bu devlete gönderilmesi yoluyla gerçekleşen doğrudan askeri yardım olarak tanımlanmıştır (md.1/a). İlgili maddenin devamında "talep" ifadesinin, talepte bulunan devletin iradesini özgürce ifade etmesini ve askeri yardımın şart ve usullerine rızasını yansıtan bir talep anlamına geldiği belirtilmiştir (md. 1/b).

Ayrıca, BM Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından 2001 yılında kabul edilen "Devletlerin Uluslararası Haksız Fiillerinden Sorumluluğuna İlişkin Taslak Maddeleri"nin³⁵ "Haksızlığı Önleyen Durumlar" başlıklı 5. bölümü, bir devletin uluslararası yükümlülüklerine aykırı bir davranışının uluslararası hukuka aykırılığını ortadan kaldıran koşulları sıralamakta ve bunlardan biri olarak bir devletin verdiği "rıza"yı ele almaktadır. Taslak Maddeler içerisinde "rıza" durumunu düzenleyen 20.maddenin kuvvet kullanma bakımından da değerlendirilmesi halinde, bir rıza üzerine kuvvet kullanma durumu olan davetle müdahale bakımından da referans alınması konunun analizi açısından faydalı olabilecektir.

³⁵ Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, Supplement No. 10 (A/56/10), November 2001, UN Doc. A/56/10. Taslak Maddeler ve Yorumu için bkz. https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf (E.T: 14.11.2023) Bu Maddelerin henüz uluslararası bir andlaşmada (veya başka herhangi bir bağlayıcı yasal belgede) yer almadığını belirtmek gerekir. Teamül hukukunu yansıtmıy yansıtmadığı hakkında tartışmalar için bkz. Fernando Lusa Bordin, "Reflections on Customary International Law. The Authority of Codification Conventions and ILC Draft Articles in International Law", *International & Comparative Law Quarterly*, (2014) 63 (3), 535-567; Anastasios Gourgourinis, "General/Particular International Law and Primary/Secondary Rules: Unitary Terminology of a Fragmented System", *European Journal of International Law*, (2011) 22 (4), 993-1026; Devletin sorumluluğuna ilişkin bu kurallara genel olarak uluslararası hukukun ikincil kuralları adı verilmektedir. Taslak 20.madde yorumu, 72; Ayrıca bkz. James Crawford, "The ILC's Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts: A Retrospect", *American Journal of International Law*, (2002) 96(4), 876-879; Bu maddeler, kodifiye etme ve tedrici gelişim yoluyla, devletlerin uluslararası hukuka aykırı fiillerinden doğan sorumluluklarına ilişkin uluslararası hukukun temel kurallarını formüle etmeyi amaçlamaktadır. Devletin haksız eylemlerden veya ihmallerden sorumlu kabul edilmesi için uluslararası hukuk kapsamındaki genel koşullar ve bunlardan kaynaklanan hukuki sonuçlara yer verilmektedir. Taslak Maddeler ve Yorumu, 31, para. 1.

Davet yoluyla müdahale uygulamasının pek çok devlet tarafından başvuru bir yol olması karşısında devletler tarafından meşru kabul edilmiş gibi görünmesi, bu müdahale türüne önemli bir itirazdan çoktan vazgeçildiği anlamına gelmektedir.³⁶ Uygulamanın hukuka aykırı olduğunu öne sürmek, yalnızca devlet uygulamasına ve *opinio juris*'e (kural olduğu düşüncesine) değil, aynı zamanda en önemli BM organlarının tutumlarına da açıkça aykırı olacaktır.³⁷ Bu önermeye rağmen, doktrinin hukuki konumuyla ilgili pek çok karmaşıklık devam etmektedir. Çünkü devletler ve diğer aktörler, uygulamanın ardındaki hukuki gerekçeyi ayrıntılı olarak açıklamak konusunda neredeyse isteksizdir. Bu nedenle en büyük sorun, doktrinin kesin hukuki temeli ve bunun BM Şartı hükümleriyle nasıl bağlantılı olduğu ile ilgilidir. Oldukça kafa karıştırıcı olan bu durum, davet yoluyla müdahalenin kesin gerekçesinin ve uluslararası hukuktaki yerinin incelenmesini gerektirmektedir.

III. BM ŞARTI 2/4. MADDESİ BAĞLAMINDA DAVETLE MÜDAHALE

Davetle müdahale bir kuvvet kullanma biçimi olduğundan söz konusu doktrine dayalı uygulamanın kuvvet kullanma kurallarına uyup uymadığının özellikle BM Şartı madde 2/4'teki kuvvet kullanma yasağıyla ilişkisinin ne olduğunun ele alınması gerekliliğinden söz edilmişti. Çünkü, her halükarda davet yoluyla müdahalenin gerekçelendirilmesiyle ilgili konuların çoğu, davetle müdahale doktrininin genel olarak Şart'ın içeriğiyle, özellikle de kuvvet kullanma yasağı ile bağlantısıyla ilgilidir.³⁸

³⁶ James Crawford, *Brownlie's Principles of Public International Law* (Oxford: Oxford University Press, 2012), 769-770; de Wet, *The Modern Practice of Intervention by Invitation in Africa and Its Implications for the Prohibition of the Use of Force*, 980-981; André de Hoogh, "Jus cogens and the Use of Armed Force", içinde *The Oxford Handbook of the Use of Force in International Law*, Marc Weller (ed), (Oxford: Oxford University Press, 2015), 1167

³⁷ (*Nicaragua v. U.S.A*) para. 246; (*DRC v. Uganda*), para. 42-54; Saldırının Tanımı Kararı md. 3(e); (Mali, SC Res.)

³⁸ Kuvvet kullanımına ilişkin teamüli hükümler, Şart'la tamamen aynı olmasa da aynı genel çizgiyi izlemektedir, bkz. (*Nicaragua v. U.S.A*) para. 181, 188.

BM Şartı, söz konusu yasağın istisnalarını açıkça belirtmeyi tercih etmiştir. Bunlar ise bir devletin silahlı bir saldırıyla karşı karşıya kalması nedeniyle kullanabileceği meşru müdafaa hakkı (BM Şartı, md. 51) ve Şart'ın 7. Bölümünde kendisine tanınan yetkiler çerçevesinde uluslararası barışın ihlal edildiğine veya tehdit edildiğine BM Güvenlik Konseyi'nin karar vermesi halinde kolektif güvenliği harekete geçirecek şekilde kuvvet kullanılması durumudur. Bu iki durum dışında Şart, kuvvet kullanma yasağına başka bir istisna kabul etmemiştir. Buna bağlı olarak davetle müdahalenin BM Şartı md. 2/4'ün yasakladığı kuvvet kullanımına aykırı olduğu söylenebilecektir. Ancak böyle bir sonuca davetle müdahale şeklinde ortaya çıkan kuvvet kullanımının madde 2/4'deki kuvvet kullanma biçimiyle aynı olduğunun (aynı nitelikleri taşıdığı) tespit ve kabulü halinde varılabilecektir. Hem egemen devletlerin eylem ve görüşlerinde hem de en önemli BM organlarının aldığı kararlarda kendini gösteren³⁹ davet yoluyla müdahalenin bugüne kadar uluslararası hukuka aykırılık teşkil etmemesinin dayanağı olarak farklı görüşler ileri sürülmüştür.

A. Doktrinin BM Şartı Madde 2/4'deki Nitelikleri Taşımamasından Ötürü Maddenin Kapsamı Dışında Kaldığı Düşüncesi

Bu maddenin içeriğinde yer alan niteliklerin davetle müdahaleye uymaması nedeniyle bu türden bir müdahalenin madde kapsamı dışında kalmasından ötürü hukuka aykırılıktan söz edilemeyeceğini ileri sürmek mümkündür. Bu bağlamda ortaya konulacak görüş de farklı hususlara dayandırılarak açıklanabilir.

Bunlardan biri BM Şartı madde 2/4'ün bir devlet içindeki çatışmalarla değil, devletler arasındaki çatışmalarla ilgili olduğunun açık olması ve davet edilen devlet tarafından kullanılan kuvvetin uluslararası ilişkilerde kullanılmaması nedeniyle davet yoluyla müdahalenin madde 2/4'ün kapsamı dışında kaldığı düşüncesidir. Madde 2/4'ü devletler arasındaki ilişkiler alanıyla sınırlı olarak yorumlayan bu görüşe göre ev sahibi devletin rızası ile yani davet yoluyla yapılan müdahalelerin uluslararası ilişkiler alanına ait olmadığı ileri sürül-

³⁹ (Nicaragua v. U.S.A) para. 246; Saldırının Tanımı Kararı, md. 3(e); Mali, SC Res. 2100, Preamble.

mektedir. Dolayısıyla müdahale eden ülke, ev sahibi devletin izniyle hareket ederek uluslararası ilişkilerinde kuvvet kullanmamaktadır.⁴⁰ Bir başka ifadeyle, davet yoluyla müdahalenin madde 2/4'ün kapsamı dışında kalmasının nedeni, uluslararası çatışmalarla (bir veya birden fazla devletin birbirlerine yönelik saldırıları) ilgili olan Şart hükmünün uluslararası nitelik taşımayan iç çatışma veya iç savaş durumunda uygulanamamasıdır. Pazarıcı bu durumu şöyle izah etmektedir: "BM Şartı'nın 2/4. maddesi ile kuvvet tehdidi ve kullanılmasının yasaklanması, uluslararası ilişkiler çerçevesinde öngörülmüş olup bir devletin ülkesi içinde örneğin ayaklanma ve iç savaş durumunda kuvvet kullanması bu hükmün dışında kalmaktadır".⁴¹

Shaw da benzer yönde bir görüş bildirerek, BM Şartı'nın 2/4. maddesinin, ulusal durumlarda değil, uluslararası ilişkilerde tehdit veya kuvvet kullanımını yasakladığını, uluslararası hukukta iç çatışmalara karşı bir kuralın söz konusu olmadığını, bunun, devletlerin ulusal yetkisi içerisinde olduğunu belirterek konunun iç hukuk tarafından ele alınması gerektiğini dile getirmiştir.⁴²

Davetle müdahalenin BM Şartı madde 2/4'ün kapsamı dışında kalmasının dayanağı olarak gösterilen bir başka düşünce, davet edilen devlet tarafından kullanılan kuvvetin, daveti yapan devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı kullanılmamasına ilişkindir.⁴³ 2/4. madde, tüm üyelere uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasi bağımsızlığına karşı⁴⁴ gerek Birleşmiş Milletlerin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kulla-

⁴⁰ Visser, *May the Force Be with You: The Legal Classification of Intervention by Invitation*, 32.

⁴¹ Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 4. Kitap (Ankara: Turhan Kitabevi, 2020), 126

⁴² Shaw, *Uluslararası Hukuk*, 838; Aksine, madde 2/4'ün uygulama kapsamı dikkate alındığında, davet edilen devletin kendi toprakları dışında kuvvet kullanması nedeniyle mantiken aslında uluslararası ilişkiler alanında hareket ettiğini ileri süren görüş için bkz. Tanca, *Foreign Armed Intervention in Internal Conflict*, 20-21

⁴³ Bkz. Gündüz, *Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler, Örnek Kararlar*, 144

⁴⁴ Aynı zamanda, BM Şartı md.2/4'te yer alan yasağın sadece bir devletin toprakları dışında kullanılan kuvveti değil, başka bir devlete karşı kullanılan kuvveti yasakladığı şeklinde yorumlamak da uygun olacaktır. Visser, *May the Force Be with You: The Legal Classification of Intervention by Invitation*, 89

nılmasına başvurmadan kaçınma yükümlülüğü yüklemektedir. Davetle müdahale ise bir devletin kendi toprakları dışında başka bir devletin toprak bütünlüğünü veya siyasi bağımsızlığını hedef almayan kuvvet kullanma biçimlerinden biridir. Bu görüşü savunanlara göre, ilgili devletin hükümetince yapılan davet (askeri yardım talebi), BM Şartı'nın 2/4. maddesinde korunan "toprak bütünlüğü veya siyasi bağımsızlığı" desteklemek ve güçlendirmek için verildiğinden kuvvet kullanma yasağının dışında kalmaktadır.⁴⁵

Esasında buradaki mesele söz konusu hüküm ile getirilen yasağın hangi eylemleri kapsadığı sorusuna verilecek yanıt ile ilgilidir. Kuvvet kullanma yasağına uygunluk için gereken iki koşuldan birisi amaçsal nitelikli olup kuvvet kullanmanın ya da kuvvet kullanma tehdidinin bir devletin ülke bütünlüğüne karşı veya siyasi bağımsızlığına karşı ya da BM'nin amaçlarına karşı olmamasıdır. Bir devletin ülke bütünlüğünü ya da siyasi bağımsızlığını değiştirmeyi hedeflemeyen bazı kuvvet kullanmak durumlarında durum çok açık değildir.⁴⁶ Müdahil devletin davet eden devletin izniyle hareket etmesi nedeniyle, davet eden devletin toprak bütünlüğünün ve siyasi bağımsızlığının ihlal edilmediği ileri sürülmektedir.⁴⁷ İzin geçerli bir şekilde verilmişse, ev sahibi devlete karşı madde 2/4'deki kuvvet kullanımının söz konusu olma-

⁴⁵ Le Mon, Unilateral Intervention by Invitation in Civil Wars: The Effective Control Test Tested, 753; Wipman, Military Intervention, Regional Organisations, And Host-State Consent, 212; Bu görüşü savunanlara göre, BM Şartı'nın üye devletlere açıkça uluslararası ilişkilerde herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasi bağımsızlığına karşı kuvvet kullanmaktan kaçınma yükümlülüğünü yükleyen 2/4. maddesinden, kuvvet kullanımının devletlerin toprak bütünlüğü veya siyasi bağımsızlığına aykırı olmaması koşuluyla yasal olarak kabul edilebileceği sonucunun mantıksal olarak çıkarılabileceğini ileri sürmektedir. Bu açıdan bakıldığında davetle müdahale bağlamında kullanılan kuvvet, o devletin toprak bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığının bir yansıması olarak görülmekte ve hukuka uygun kabul edilmektedir. John A. Perkins, "The Right of Counterintervention", *The Georgia Journal of International and Comparative Law*, (1986) 17 (2), 183; Byrne, Consent and the Use of Force: An Examination of "Intervention by Invitation" as a Basis for US Drone Strikes in Pakistan, Somalia and Yemen, 99.

⁴⁶ Pazarıcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, 4. Kitap, 127

⁴⁷ Bu sonuç kuvvet kullanma yasağının geniş yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. Aksar, Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk-II, 138; Başeren, Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları, 50; de Wet, *The Modern Practice of Intervention by Invitation in Africa and Its Implications for the Prohibition of the Use of Force*, 980

dığı, eylemin de rıza gösteren devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına aykırı olmadığı, bu tür bir kuvvet kullanımının ev sahibi devletin siyasi bağımsızlığının bir tezahürünü temsil edeceği ileri sürülmektedir. Bu varsayım, bir devletin, diğer uluslar tarafından yapılacak olan askeri operasyonlar da dahil kendi topraklarında gerçekleştirilen tüm faaliyetleri yönetebileceğini kabullenen BM Şartı'ndaki egemenlik anlayışına dayanmaktadır.⁴⁸

Davetle müdahalenin kuvvet kullanma yasağının kapsamı dışında kalmasının dayanağı olarak insani amaçlarla veya müdahaleci devletin yurt dışında yaşayan vatandaşlarını korumak gibi uluslararası hukukta açıkça düzenlenmeyen farklı gerekçelerle bir devletin başka bir devletin toprak bütünlüğünü veya siyasi bağımsızlığını hedef almadığı iddiasına dayanarak ortaya konulan bu düşünce, kendi toprakları dışında kuvvet kullanabileceği fikrinin bazı devletlerce ileri sürülebilmesine neden olmaktadır. Fakat BM Şartı bu durumları kuvvet kullanma yasağının istisnası olarak kabul etmemektedir. Uluslararası toplumun pek çok üyesi, devletlerin bu gerekçeleri uygunsuz amaçları gizlemek veya kendi çıkarlarını korumak için öne sürebileceğini düşünmektedir.

B. BM Şartı'nda Açıkça Yasaklanmadığı İçin Davetle Müdahalenin Hukuka Aykırı Olmadığı Düşüncesi

Analiz edilmesi gereken argümanlardan biri de BM Şartı'nın davetle müdahaleyi yasaklayacak şekilde tasarlanmadığı için bu türden bir müdahaleye hukuki olarak izin verildiğini savunan argümandır. Bir başka ifadeyle, bu görüş, madde 2/4'te ayrıntıları verilen yasağın, ev sahibi devletin rızasıyla silahlı kuvvet kullanılmasını kapsamadığını, ki bunun da bu tür bir uygulamanın kuvvet kullanımına ilişkin normatif çerçeveyi ihlal etmediği anlamına geldiğini savunmaktadır.⁴⁹ Davet edilen müdahalelerin hukuka uygunluğuna yönelik bu yaklaşım oldukça basittir ve meselenin çözümü noktasında birçok hukukçunun işini kolaylaştıracaktır. Çünkü bu argümana göre davet yoluyla müdahaleye izin verilmekte-

⁴⁸ Byrne, Consent and the Use of Force: An Examination of "Intervention by Invitation" as a Basis for US Drone Strikes in Pakistan, Somalia and Yemen, 99

⁴⁹ de Wet, The Modern Practice of Intervention by Invitation in Africa and Its Implications for the Prohibition of the Use of Force, 980

dir, çünkü hiçbir zaman yasaklanmamıştır.⁵⁰ Dolayısıyla davetle müdahalelerin varlığı, Şart tarafından oluşturulan düzenin herhangi bir şekilde zayıflatıldığı anlamına gelmemektedir. Söz konusu doktrin, hiçbir zaman açıkça hukuka aykırı ilan edilmemiş bir uygulamadır; bu da Şart'ın planına sadık kalarak uygulanabileceği anlamına gelir.⁵¹

Davetle müdahale uygulamasına bakıldığında, argümanın bazı aktörler tarafından bir derecede destek kazandığı düşünülebilir.⁵² Davetle müdahale kapsamında kuvvet kullanan devletler bunların başında gelmektedir. Ancak bu düşünceye yönelik evrensel destek, konuyla ilgili genellikle sessiz kalmayı tercih eden birçok devletin varlığı nedeniyle henüz sağlanamamıştır. Kuvvet kullanımını yasaklayan düzenleme olarak BM Şartı'nın belirli sınırları vardır ve davet yoluyla yapılan silahlı müdahale bu sınırlamaların dışında kalmaktadır. Başka bir ifadeyle, davetle müdahale kavramı, uluslararası toplumda ortaya çıkan normları esneten gelişmelerin bir sonucu değil; daha çok, birçok hukukçunun başvurduğu yaklaşım olan katı bir şekilcilik örneğidir. Esasında, hukukçuların BM Şartı'nın genel planı ve düzenleniş şekli baz alınarak davet yoluyla müdahalenin hukuka uygunluğu konusundaki bu argümanı neden ileri sürdüğünü anlamak çok zor değildir. Çünkü bu argüman, söz konusu kavram için daha kolay bir şekilde bir hukuki çerçeve sunuyor gibi görünmektedir.

Daha önce belirtildiği gibi, BM Şartı, bir devletin rızasıyla onun ülkesinde kuvvet kullanılmasından söz etmemektedir. Bu, burada incelenen yaklaşımın ağırlıklı olarak madde 2/4'te tanımlanan yasağın tam lafzına odaklandığı anlamına gelmekte ve yasağın kapsamının davetli müdahaleleri kapsamadığını göstermektedir.⁵³ Ancak bu yaklaşım, Şart'ın genel planını dikkate almıyor gibi görünmektedir. Sonuçta Şart'ın amacı sadece tek tek devletler tarafından kuvvet kullanımının yasaklanması değil; aynı

⁵⁰ Wippman, *Military Intervention, Regional Organisations, And Host-State Consent*, 214
⁵¹ James Crawford, *Brownlie's Principles*, 769; de Wet, *The Modern Practice of Intervention by Invitation in Africa and Its Implications for the Prohibition of the Use of Force*, 980
⁵² Geoffrey Marston, "United Kingdom Materials on International Law", *British Yearbook of International Law*, (1986) 57 (1), 616
⁵³ Wippman, *Military Intervention, Regional Organisations, And Host-State Consent*, 214; de Wet, *The Modern Practice of Intervention by Invitation in Africa and Its Implications for the Prohibition of the Use of Force*, 980

zamanda bu tür silahlı önlemlerin Birleşmiş Milletler ve onun ana siyasi organı olan Güvenlik Konseyi'nde merkezileştirilmesidir. Bu merkezileşmenin dikkat çekici şekilde başarısız olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kolektif güvenliğin Şart'ın planına tam bir uyum içinde uygulandığı bir dünya düzenini hayal etmek çok zor olsa da bu plan az da olsa başarılı olsaydı davet yoluyla müdahalenin gerekçesi bu kadar basit olabilir miydi? Özellikle de kolektif güvenlik BM Şartı'nın 43. maddesinde öngörülen kurallara tam manasıyla uyum içinde uygulansaydı, böyle bir dünyada davetle müdahale doktrini kendisini mutlaka kolektif güvenlikle çelişki içinde bulacaktı. Ancak mevcut durumda, davet yoluyla müdahale ve kolektif güvenlik birbiriyle çelişmemektedir.

Davetle müdahalenin meşruluğu hususunda bir dayanak noktası olarak doktrinin BM Şartı tarafından hiçbir zaman yasaklanmadığı düşüncesi ne kadar basit bir çözüm sunsa da bu argüman tamamen sorunsuz değildir. Ancak, Şart'ın ev sahibi devletin rızasıyla kuvvet kullanımına ilişkin bir düzenlemeye doğrudan yer vermeyerek bu uygulamayı hiçbir zaman yasaklamayı amaçlamadığını kolayca kabul etmek, Şart'ta açıkça yasaklanmayan diğer silahlı kuvvet biçimlerinin, sırf sadece Şart tarafından açıkça yasaklanmadığına dayanarak geçerli, meşru silahlı tedbirler olarak ortaya çıkmasına izin veren bir kapının açılmasına neden olabilir. Bir başka ifadeyle, davet yoluyla müdahalenin meşruluğunun, bunu açıkça yasaklamayan Şart'a dayandığını kabul etmek, devletler için uygulamada daha sonradan sorunlu durumlar yaratacak bazı fırsatların önünü açmaktadır. Bu nedenlerden dolayı burada tartışılan yaklaşımın davet yoluyla müdahalenin hukuka uygunluğu konusunda sürdürülebilir cevaplar sunması pek ihtimal dahilinde değildir. Şart'ın davet yoluyla müdahaleyi hiçbir zaman yasaklamadığı iddiası yüzeyde yeterince basit görünmekle birlikte daha yakından incelendiğinde sorunlu görünmektedir.

C. Rızayı Haksızlığı Ortadan Kaldıran Bir Durum Olarak Sunan Devletin Sorumluluğu Doktrini

Buraya kadar ele alınan yaklaşımlarda, davetle müdahalenin uluslararası nitelik taşıması, davet eden devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı olmaması ya da Şart'ta açıkça

hukuka aykırı olarak kabul edilmemesi gibi nedenlerle doktrinin hukuka uygun görülebileceği görüşleri ele alındı. Bu üç durumda da rızanın ele alınmasına ihtiyaç duyulmamıştır. Ancak, müdahalenin madde 2/4'ü ihlal ettiği söylenebildiği takdirde, rızanın verilmiş olması (askeri yardım talebinde bulunulmuş olması veya müdahaleye davet edilmesi durumu değiştirecektir. Bu bağlamda davet yoluyla müdahalenin BM Şartı md. 2/4'ün neresinde yer aldığına ilişkin bir başka düşünce, diğerlerinden farklı olarak konuya devletin sorumluluğuna ilişkin kurallar perspektifinden bakan yaklaşımdır. Buna göre, davetle müdahale bir kuvvet kullanma teşkil etmesi nedeniyle madde 2/4'ün kapsamına girmektedir ancak müdahaleye rıza verilmesi hukuka aykırılığı ortadan kaldırmaktadır.⁵⁴

BM Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından 2001 yılında kabul edilen “Devletlerin Uluslararası Haksız Fiillerinden Sorumluluğuna İlişkin Taslak Maddeleri”nin “Haksızlığı Önleyen Durumlar” başlıklı 5. bölümü, normal şartlarda ilgili devletin uluslararası yükümlülüklerine uygun olmayacak bir davranışın hukuka aykırı olmasını engelleyen altı koşulu ortaya koymaktadır. Bunlar; rıza (mad. 20), meşru müdafaa (mad. 21), karşı önlemler (mad. 22), mücbir sebep (mad. 23), tehlike (mad. 24) ve zorunluluktur (md. 25). Bu bölüme göre, belirli bir olayda hukuka aykırılığı engelleyen söz konusu koşullardan birinin varlığı, uluslararası bir yükümlülüğün ihlal edildiğine ilişkin sağlam temellere dayanan bir iddiaya karşı bir kalkan sağlamaktadır.⁵⁵ Uluslararası Hukuk Komisyonunun kabul ettiği bu belge henüz bağlayıcı bir uluslararası andlaşma metnine dönüşmemiş olsa da konuya ilişkin bir referans kaynağı olması açısından önemlidir.

Taslak Maddeler'in 20. maddesine göre “*bir devletin başka bir devlet tarafından yapılan belirli bir davranışa verdiği rıza, rızanın geçerli olması ve davranışın verilen rızanın sınırları dahilinde kalması koşuluyla, rıza veren devlet açısından bu eylemin hukuka aykırılığını ortadan kaldırır*”.

⁵⁴ Le Mon, Unilateral Intervention by Invitation in Civil Wars: The Effective Control Test Tested, 742; Wippman, Military Intervention, Regional Organisations, And Host-State Consent, 210; Bannelier ve Christakis, Under the UN Security Council's Watchful Eyes: Military Intervention by Invitation in the Malian Conflict, 860

⁵⁵ Taslak Maddeler ve Yorumu, 71

Bu madde rızaya ilişkin temel uluslararası hukuk ilkesini yansıtmaktadır.⁵⁶ Maddeye göre, bir devletin başka bir devlet tarafından yapılan belirli bir davranışa verdiği rıza, rızanın geçerli olması ve davranışın verilen rızanın sınırları dahilinde kalması koşuluyla, rıza veren devlet açısından bu davranışın hukuka aykırılığını ortadan kaldırır.⁵⁷ Bir başka ifadeyle, rıza olmaması halinde hukuka aykırı olacak bir davranışa rıza gösterilmesi onun hukuka aykırılığını engellemektedir.⁵⁸ Bu yaklaşımın kuvvet kullanımı konusunda da geçerli olduğu ve böylece davetle müdahalelerin uygulanmasına olanak sağladığı ileri sürülmüştür.⁵⁹

Esasında burada ele alınan görüş, davetle müdahale çerçevesinde kullanılan kuvvetin Şart'ın 2/4. maddesi kapsamında bir kuvvet kullanma şekli olduğunu kabul etmekte ve fakat ev sahibi devletin geçerli⁶⁰ rızasının uluslararası haksızlığı ortadan kaldıran bir durum olarak sunan devletin sorumluluğu doktrini çerçevesinde davetle müdahalenin kuvvet kullanma yasağının bir istisnası olarak ortaya çıktığını ileri sürmektedir.⁶¹ Dolayısıyla bu yaklaşım, davetle müdahale kapsamında kuvvet kullanımı halinde madde 2/4'teki yasağın ihlalinin söz konusu olmadığı sonucuna varmaktadır. Bunun önemli bir sonucu, talep

⁵⁶ Taslak Maddeler ve Yorumu, 72, para. 1

⁵⁷ Taslak Maddeler ve Yorumu, 72, para. 1

⁵⁸ Taslak Maddeler ve Yorumu, 72-73

⁵⁹ Tanca, Foreign Armed Intervention in Internal Conflict, 17-19

⁶⁰ Söz konusu 20. maddede "geçerli" rızadan söz edilmektedir. Maddeye ilişkin Yorum ise, geçerli bir rıza için rızanın "özgürce verilmesi ve açıkça ortaya konması" gerekliliğine atıfta bulunmaktadır. Yorum ayrıca bunun "devletin bunu kabul edeceği temelinde varsayılmak yerine, açıkça fiilen devlet tarafından ifade edilmesi" gerektiğini açıklamaktadır. Geçerlilik aynı zamanda rızanın devlet adına bunu yapmaya yetkili bir temsilci veya kişi tarafından verilmesini de gerektirir. Son olarak, rıza önceden ya da davranış gerçekleştiği anda verilebilir. Eylemin gerçekleşmesinden sonra verilen rıza halleri ise bir feragat veya zımnî muvafakat şeklindedir. Rızanın geçerliliği hususu ayrı bir çalışmayı gerektirecek kadar detaylı ele alınması gereken bir konu olduğundan bu çalışmanın kapsamı dışında kalmaktadır. Bkz. Taslak Maddeler ve Yorumu, 73 para. 4, 6; Rızanın unsurlarının geniş bir taslağı, Devlet Sorumluluğuna İlişkin Taslak Maddelerin 20. maddesinde ve buna eşlik eden Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun yorumunda bulunabilmektedir. Bu nedenle UHK tarafından hazırlanan Taslak maddeler ve bunlara ilişkin yorumlara konuyla ilgili analiz için genel bir çerçeve olarak başvurulabilir.

⁶¹ de Wet, The Modern Practice of Intervention by Invitation in Africa and Its Implications for the Prohibition of the Use of Force, 980; Tanca, Foreign Armed Intervention in Internal Conflict, 3-16

üzerine yapılan müdahalelerin niteliği gereği, bu eylemlerin başlı başına hukuka uygun sayılmasıdır.⁶²

Ancak, davet yoluyla müdahale andlaşma hukuku kapsamında bir istisna olarak görülemez. Çünkü, yasağın istisnaları, Şart'ta sınırlı şekilde açıkça belirtilmiştir. Bunlar, Güvenlik Konseyi'nin izni ile kuvvet kullanma ve meşru müdafaa amacıyla kuvvet kullanmadır. Şart'ta ise davet yoluyla müdahaleye ilişkin herhangi bir atıf bulunmamaktadır. Fakat teamüli bir istisna bir seçenek olabilir. Bunu belirlemek için de davet yoluyla müdahalede bulunan devletlerin eylemlerini fiilen yasağın bir istisnası olarak değerlendirip değerlendirmediklerini tespit etmek için devlet uygulamalarının analiz edilmesi gereklidir. Bu ise, teamül hukuku kuralının unsurları bağlamında ilgili devlet uygulaması ve *opinio juris* hakkında kapsamlı bir çalışma yapılmasını gerektireceğinden bu makalenin kapsamı dışında kalmaktadır.

20. madde, rızanın sorumluluğu ortadan kaldıran bir sebep mi yoksa haksızlığı ortadan kaldıran bir sebep mi olduğuna yönelik muhtemel bir tartışmanın da önünü kapatarak rızayı kelimenin tam anlamıyla sorumluluğu hafifleten veya kaldıran değil, haksızlığı/hukuka aykırılığı ortadan kaldıran bir neden olarak ele almaktadır. Ancak, rızanın yarattığı bu türden bir sonucun BM Şartı'ndaki kuvvet kullanma yasağı bakımından da uygulanacağına kabul edilmesi başka soru işaretlerini gündeme getirmektedir.

IV. DAVETLE MÜDAHALE BAĞLAMINDA VERİLEN RIZANIN BİR *JUS COGENS* NORMA AYKIRILIĞI ORTADAN KALDIRIP KALDIRMAYACAĞI SORUNALI

Bir görüşe göre madde 2/4'ün, devletlerin, bir devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına yönelik olmadığı ve Birleşmiş Milletlerin amaçlarıyla tutarlı kaldığında tek taraflı kuvvet kullanabileceği şeklinde geniş yorumlanması, yasağın asıl amacını göz ardı etmektedir. Bu görüşe göre, meşru müdafaa dışında BM onayı olmaksızın tek taraflı kuvvet kullanımı BM'nin kendi amaçlarına zarar

⁶² Visser, May the Force Be with You: The Legal Classification of Intervention by Invitation, 32-33.

vereceğinden, niyet ve amaç ne olursa olsun BM Şartı her türlü tek taraflı kuvvet kullanımını yasaklamaktadır.⁶³ Bu esasında kuvvet kullanma yasağına ilişkin maddenin dar yorumlanmasıdır.⁶⁴ Bunun yanında, yasağın doğası gereği “her şeyi kapsayan kuvvet” olarak yorumlanması durumunda da bir başka ifadeyle, uluslararası ilişkilerde her türlü kuvvet kullanımının yasaklanması olarak yorumlanması halinde de birtakım sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Madde 2/4’ün uluslararası hukukun emredici bir normu olduğu, başka bir deyişle kuvvet kullanma yasağının *jus cogens* statüsünde olduğu yaygın olarak ileri sürülmektedir.⁶⁵ Uluslararası hukukun emredici normunun ne anlama geldiği 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 53. maddesinde şu şekilde belirtilmiştir: “*jus cogens* norm, bir bütün olarak devletlerin uluslararası toplum tarafından, kendisinden hiçbir surette sapmaya müsaade edilmeyen ve ancak aynı nitelikte olan daha sonraki bir uluslararası genel hukuk normu ile değiştirilebilecek olan bir norm olarak kabul edilen ve tanınan bir normdur. Maddede aynı zamanda *jus cogens* normla çelişen herhangi bir uluslararası andlaşmanın geçersiz olduğu belirtilmiştir.

Uluslararası Hukuk Komisyonu, VAHS’nin son taslağında, *jus cogens* normların somut örneklerini sıralamaktan kasıtlı olarak vazgeçmiştir. Bunun gerekçesini de “genel bir uluslararası hukuk kuralının *jus cogens* niteliğe sahip olduğunu belirleyecek basit bir kriter yok” şeklinde belirtmiştir.⁶⁶ Bu nedenle, emredici norm kavramı sü-

⁶³ Patrick M. Butchard, “Back to San Francisco: Explaining the Inherent Contradictions of Article 2(4) of the UN Charter”, *Journal of Conflict and Security Law*, (2018) 23 (2), 249, 261

⁶⁴ Aksar, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk-II*, 133.

⁶⁵ Aksar, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk-II*, 133; Erdem Denk, “Uluslararası Antlaşmalar Hukukunda *Jus cogens* Kurallar”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, (2001) 56 (2), 54 vd.; Natalino Ronzitti, “Use of Force, *Jus cogens* and State Consent” içinde *The Current Legal Regulation of the Use of Force*, ed. Antonio Cassese, (Martinus Nijhoff Publishers, 1986), 150

⁶⁶ Fragmentation of International Law: Difficulties Arising from the Diversification and Expansion of International Law, 13 April 2006, UN Doc. A/CN.4/L.682, para. 374, https://digitallibrary.un.org/record/574810/files/A_CN.4_L.682-EN.pdf?ln=en (E.T: 14.11.2023); Lord McNair benzer yönde fikrini şu sözlerle ifade etmiştir: “Bu kuralları (*jus cogens* normları) örneklemek suretiyle açıklamak onları tanımlamaktan daha kolaydır. Lord A.D. McNair, *The Law of Treaties* (Clarendon Press, 1961), 215

rekli bir kargaşa içindedir. Bu tür normların kapsamını, sınırlarını belirlemek, konuyla ilgili pek çok görüş mevcut olduğundan çok kolay görünmemektedir. Bugün çeşitli yargı organlarının veya diplomatik organların nelerin *jus cogens* norm olarak kabul edilebileceğine dair fikir veren bir dizi beyanı bulunmaktadır. UHK, 2001 yılında Devletlerin Uluslararası Haksız Fiillerinden Sorumluluğuna İlişkin Taslak Maddelerin Yorumunda saldırganlığın, köleliğin, soykırımın, ırk ayrımcılığının, işkencenin yasaklanması, silahlı çatışmalarda uygulanan uluslararası insancıl hukukun temel kurallarının, insanlığa karşı suçların ve kendi kaderini tayin hakkının *jus cogens* örnekleri olduğunu belirtmiştir.⁶⁷ Birçok hükümet de VAHS taslağına ilişkin Konferansta hukuka aykırı kuvvet kullanımını ve saldırı yasağını *jus cogens* norm olarak nitelendirmiştir.⁶⁸

Emredici bir norm veya bir *jus cogens* kuralı fikrinin, uluslararası hukuki bir düzenlemede tam olarak açık bir şekilde yer almaması sonucu, bu tür normların içeriği ve hukuki etkileri hala tartışılmakta ve uygulamadaki yerleri biraz belirsiz kalmaktadır.⁶⁹ Bu durum doğrudan silahlı kuvvet kullanımı ile bağlantılıdır. Şöyle ki, genel olarak emredici normlar fikri tartışmalı olduğundan, kuvvet kullanımına ilişkin emredici yasağın kesin içeriği de aynı derecede belirsizdir.⁷⁰ Kesin bir *jus cogens* norm listesi bulunmamakla birlikte, yine de 2/4.maddede yer alan yasağın kısmen emredici bir norm olduğu yorumu yapılmaktadır.⁷¹ Ancak yasağın emredici boyutunun tam kapsamı belirlenmemiştir ki bu da esasında konu açısından büyük önem taşımaktadır. Bir başka ifadeyle, kuvvet kullanma yasağı genel olarak

⁶⁷ 26. madde yorumu için Taslak Maddeler ve Yorumu, 84-85 para. 5

⁶⁸ Official Records of the United Nations Conference on the Law of Treaties, First Session, Vienna, 26 March to 24 May 1968, summary records of the plenary meeting and of the meetings of the Committee of the Whole (United Nations publication, Sales No. E.68.V.7), 52nd meeting, para. 3, 31, 43; Bkz. Fatma Taşdemir, Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi (Ankara: USAK Yayınları, 2006), 105

⁶⁹ Antonio Cassese, International Law (Oxford: Oxford University Press, 2005), 209-210.

⁷⁰ Ronzitti, Use of Force, Jus cogens and State Consent” içinde The Current Legal Regulation of the Use of Force, 150

⁷¹ Fragmentation of International Law, para. 374.

jus cogens norm olarak kabul edildiğine göre⁷², davet edilen askeri müdahalelere ilişkin olarak rızaya başvurulmasının bu türden bir normun ihlalini hukuka uygun hale getirip getirmediği normun statüsü bağlamında ele alınması gereken bir husustur.⁷³

Devletlerin Uluslararası Haksız Fiillerinden Sorumluluğuna İlişkin Taslak Maddelerin 20. maddesi, bir devletin rızasının, o devlete karşı borçlu olunan bir yükümlülüğe ilişkin bir eylemin hukuka aykırı olmasını engelleyebileceğini kabul etmiş olmakla birlikte, devamında gelen 26. madde bunu açıkça kısıtlamaktadır. 26. madde, “Bu bölümün (“Haksızlığı Önleyen Durumlar” başlıklı 5. bölüm) hiçbir hükmü, uluslararası hukukun emredici bir kuralından kaynaklanan bir yükümlülüğe aykırı herhangi bir devlet fiilinin hukuka aykırılığını ortadan kaldırmaz” şeklinde düzenlenmiştir. Buna göre, rıza ve Taslak Maddelerde ana hatlarıyla belirtilen haksızlığı önleyen diğer koşullar, yalnızca bu koşullar altında gerçekleştirilen eylemlerin uluslararası hukukun emredici normlarına uygun olması durumunda ileri sürülebilir. Bu durum Taslak Maddelerin 26. maddesine göre zorunludur. Bu madde, söz konusu düzenleme kapsamında yer alan hükümlerin, uluslararası hukukun emredici bir normu kapsamında ortaya çıkan bir yükümlülüğe uymayan bir eylemin herhangi bir şekilde haksızlığını engellemesini yasaklamaktadır. UHK, Taslak Maddelere ilişkin yorumunda şunu belirtmektedir: “Bir devlet diğerini ister antlaşmayla ister başka bir yolla, emredici bir norma uyma yükümlülüğünden muaf tutamaz”. Buna göre örneğin, bir devlet, diğerini, soykırım veya işkenceyle ilgili olarak, bir anlaşma veya başka bir şekilde, *jus cogens* niteliğindeki bir norma uyma yükümlülüğünden kurtaramaz.⁷⁴ Bu yorumla, UHK, rızanın bir *jus cogens* normun uygulanmasını ortadan kaldıramayacağını öne sürmektedir. Buna göre, bir *jus cogens* norm ile yasaklanan bir eyleme geçici olarak rıza gösterilmesi de hukuka

⁷² Nikaragua Davasında UAD da bu tür bir kabule atıfta bulunmuştur. (*Nicaragua v. U.S.A.*) para. 190; Olivier Corten da bu görüşü doğrulayan görüşlerin kapsamlı bir açıklamasını sunmuştur. Bkz. Corten, *The Law Against War: The Prohibition on the Use of Force in Contemporary International Law*, 200-213; Taşdemir, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, 104

⁷³ Bkz. Ronzitti, *Use of Force, Jus cogens and State Consent*, 150

⁷⁴ Taslak maddeler ve Yorumu, 85, para. 6

aykırı olarak değerlendirilebilir.⁷⁵ Bu durumda, kuvvet kullanma yasağının emredici norm statüsü göz önüne alındığında, rızanın hukuka aykırılığı ortadan kaldıran bir durum olarak uygulanması sorunlu görünmektedir.

Ayrıca, müdahale talebinin “Birleşmiş Milletler üyelerinin işbu Antlaşmadan doğan yükümlülükleri ile başka herhangi bir uluslararası anlaşmadan doğan yükümlülüklerinin çatışması durumunda, işbu Antlaşmadan doğan yükümlülükler üstün gelecektir” şeklinde düzenlenen BM Şartı’nın 103. maddesi uyarınca da hukuka aykırı olduğunu ileri sürmek mümkün olabilir. Çünkü bu madde, genel olarak Şart’a dolayısıyla da Şart’ın 2/4. maddesine öncelik vererek, söz konusu madde anlamında bir anlaşma anlamına gelen her türlü rızayı geçersiz kılmaktadır. Bunun yanında BM Genel Kurulu 26.09.2019 tarihli ve 42/22 sayılı “Uluslararası İlişkilerde Tehdit veya Kuvvet Kullanımından Kaçınılması İlkesinin Etkililiğinin Artırılmasına İlişkin Kararı”nda açıkça şunu belirtmektedir: “Şart’ı ihlal edecek şekilde kuvvet kullanımına veya kuvvet kullanma tehdidinde başvurulmasını haklı çıkarmak için niteliği ne olursa olsun hiçbir değerlendirmeye başvurulamaz.” Eğer askeri müdahale kuvvet kullanmanın bir biçimi ise ve kuvvet kullanma yasağı da emredici bir norm ise, tüm bunlar ışığında rızanın, askeri müdahalede haksızlığın önlenmesi için geçerli bir gerekçe yani hukuki dayanak olamayacağı söylenebilecektir.

Ancak bu argüman, ne bilimsel yazırlarla⁷⁶ ne de devlet uygulamalarıyla⁷⁷ uyuşmamaktadır. Çünkü bunların her ikisi de davetle yapılan müdahalelerin genel olarak izin verilebilir olarak kabul edildiğini göstermektedir. Daha önce belirtildiği gibi, UAD dahi devletlerin dışarıdan askeri yardım talep etme hakkını doğrulamıştır.⁷⁸ Bu durumda bu tür müdahaleler *jus cogens* normla nasıl bağdaştırılır?

⁷⁵ Butchard, Back to San Francisco: Explaining the Inherent Contradictions of Article 2(4) of the UN Charter”, 241-243

⁷⁶ Christine Gray, International Law and the Use of Force (Oxford: Oxford University Press, 2008) 67; Corten, The Law Against War: The Prohibition on the Use of Force in Contemporary International Law; Gregory H. Fox, “Intervention by Invitation” içinde The Oxford Handbook of the Use of Force in International Law, ed. Marc Weller (Oxford: Oxford University Press, 2015)

⁷⁷ Davetle müdahale konusunda devlet uygulamaları örnekleri için bkz. Nolte, Intervention by Invitation, 1-3

⁷⁸ (Nicaragua v. U.S.A) para. 209.

Bazıları, rıza üzerine kuvvet kullanımının meşruluğunun, devlet sorumluluğu hukukundaki (Taslak Maddeler, md. 20) haksızlığı önleyen koşullar gibi ikincil bir kural tarafından sağlanmak yerine, rızanın birincil kuralın (BM Şartı'nın 2/4. maddesinin) kendisinde yer aldığını öne sürerek açıklamaya çalışmaktadır.⁷⁹ Gerçekten de, o zamanki Özel Raportör James Crawford, Devlet Sorumluluğuna İlişkin Maddelerin taslağının hazırlanması sırasında, rıza ile emredici normlar arasındaki ilişki hakkında şunları belirtmiştir:

“Bazı emredici normlar ‘içsel’ bir rıza unsuru içerir. Örneğin, Birleşmiş Milletler Şartı'nın 2/4. maddesinde yer alan uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanılmamasına ilişkin kural, bir devletin kendi topraklarında başka bir devlet tarafından kuvvet kullanımına rıza gösterdiği bazı durumlarda geçerli değildir. Ancak bir devlet, uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanımına ilişkin kuralı başka bir devletle ilişkilerinde rıza yoluyla ortadan kaldıramaz”.⁸⁰ Esasında bu görüş daha önce davetle müdahalenin meşruluğunun dayanaklarından bahsedilirken belirtilen madde 2/4 ün lafzı itibariyle sadece uluslararası ilişkilerde uygulanabileceği, davetle müdahale kapsamındaki kuvvetin ise uluslararası ilişkilere ilişkin değil bir iç mesele olduğu görüşünden başka bir şey değildir.

Kuvvet kullanımına ilişkin mevcut düzenlemenin birçok boyutu bulunmaktadır. Birçok uluslararası yorumcu sıklıkla bu ilkenin (kuvvet kullanma yasağının) bir dereceye kadar uluslararası hukukun emredici bir normu olduğunu ileri sürmektedir.⁸¹ Örneğin, genel kabul kuvvet kullanma yasağının emredici bir norm olarak sınıflandırılması yönünde olmasına rağmen, James Green, bu durumu tamamen yok saymamakla birlikte normun bu statüsünü eleştirmektedir.⁸² “Yasağın bir *jus cogens* normu olarak yaygın ve eleştirmeden kabul edilmesinin endişe verici olduğunu” belirtmektedir⁸³. Bunu destekleyen

⁷⁹ Bkz. Seyfullah Asar, *State Consent to Foreign Military Intervention during Civil Wars*, (Brill 2022), 34

⁸⁰ Corten, *The Law Against War: The Prohibition on the Use of Force in Contemporary International Law*, 252

⁸¹ *Fragmentation of International Law*, para. 374.

⁸² James A. Green, “Questioning The Peremptory Status Of The Prohibition Of The Use Of Force”, *Michigan Journal of International Law*, (2011) 32 (2), 257

⁸³ Green, *Questioning The Peremptory Status Of The Prohibition Of The Use Of Force*, 217

bir başka görüş, belirli bir konu hakkında çoğunluk görüşünü oluşturmak için bilim adamlarının sıklıkla aynı kaynaklara başvurduğu, aksini ortaya koyan kaynakları göz ardı ettiği konusunda uyarıda bulunmaktadır.⁸⁴

Bir görüşe göre, Şart'ta özellikle belirtilmeyen her türlü silahlı kuvvet kullanımının otomatik olarak Şart'ın emredici yönünü ihlal edeceğinin iddia edilmesi, özellikle de davetle müdahale gibi bazı eylemlerin uluslararası toplum üyelerinin çoğunluğu tarafından kabulü göz önünde bulundurulursa basiretsiz görünmektedir.⁸⁵ Yasa dışı silahlı önlemlerin emredici kuralları ihlal ettiği durumlarda ev sahibi devletin kuvvet kullanımına rıza göstermesi eylemin meşruluk kazanması için elbette yeterli değildir.⁸⁶ Ancak bununla birlikte, yasağın emredici boyutu da her türlü silahlı kuvveti kapsamamaktadır. Sonuçta konuyla ilgili genel hukuki düzenleme olan madde 2/4, düzenli bir kuvvet kullanımı ile (davetle müdahaledeki) saldırı/saldırganlık eylemleri arasında bir ayırım yapmaktadır.⁸⁷ Devletlerin silahlı kuvvet kullanma biçimlerinin kapsamını genişletme girişimleri, ister başarılı ister başarısız olsun devletlerin madde 2/4'ün tamamını bir *jus cogens* kuralı olarak kabul etmediklerini göstermektedir. Dolayısıyla yasağın emredici niteliği; mevcut devletlerin toprak bütünlüğüne ve egemenliğine zarar veren, mağdur devletin meşru müdafaa hakkını tetikleyebilecek silahlı saldırılar ve eylemler gibi silahlı kuvvetin en aşırı biçimlerini kapsamaktadır.⁸⁸ Sadece bu tür fiiller yasağın emredici alanının ihlali olarak nitelendirilebilir.⁸⁹ Buna göre ev sahibi devletin rızasına dayalı kuvvet kullanımına, bu tür eşikleri aşmadığı süre-

⁸⁴ Bkz. Lianne J.M. Boer, "The Greater Part Of Jurisconsults': On Consensus Claims And Their Footnotes In Legal Scholarship", *Leiden Journal of International Law*, (2016) 29 (4), 1021-1042

⁸⁵ Ronzitti, "Use of Force, Jus cogens and State Consent" içinde *The Current Legal Regulation of the Use of Force*, 150

⁸⁶ Tanca, *Foreign Armed Intervention in Internal Conflict*, 20-21

⁸⁷ Bkz. Saldırının Tanımı Kararı, (*Nicaragua v. U.S.A.*), para. 191.

⁸⁸ Lauri Hannikainen, *Peremptory Norms (jus Cogens) in International Law: Historical Development, Criteria, Present Status* (Finnish Lawyers' Publishing Company, 1988) 356.

⁸⁹ Hannikainen, *Peremptory Norms (jus Cogens) in International Law: Historical Development, Criteria, Present Status*, 356; de Hoogh, *Jus cogens and the Use of Armed Force*, 1173; Tanca, *Foreign Armed Intervention in Internal Conflict*, 21-22; *Fragmentation of International Law*, para. 374.

ce izin verilmelidir. Çünkü bu gibi durumlarda yasağın emredici yönü ihlal edilmez.⁹⁰

Taslak Maddelerin 26. maddesine ilişkin yorum ilginç bir noktaya değinmektedir. Yorum, “bazı emredici normların uygulanmasında belirli bir devletin rızası uygun olabilir. Örneğin, bir devlet, yasal bir amaç için kendi topraklarında yabancı bir askeri gücün varlığına geçerli bir şekilde rıza gösterebilir. Hangi durumlarda rızanın geçerli bir şekilde verildiğinin belirlenmesi yine uluslararası hukukun diğer kurallarının meselesidir” şeklindedir.⁹¹ Bir devletin rıza gösterdiği herhangi bir şeyin o devlete karşı olduğunun kabul edilemeyeceği makul olarak varsayılabilir. Rızanın olduğu yerde zorlama yoktur. Bu mantık, hukukun iyi bilinen genel ilkesi olan *volenti non fit injuria*'yı özetlemektedir.⁹² Rızayı her devletin doğal hakkı, egemenliğinin bir yönü olarak anlamak doğru görünmektedir. Bu rıza, temel kuralın içine yerleştirildiği için kullanılacak kuvveti hukuka aykırı olmaktan çıkararak şeydir. Bunun mantığı döngüseldir: Saldırgan veya hukuka aykırı kuvvet, *jus cogens* norm olarak yasaktır, ancak rıza, kuvvet kullanımını saldırgan veya yasa dışı olmaktan çıkartır ve bu nedenle de yasak değildir. Bu durumda 26. maddedeki hüküm ile kuvvet kullanımına rıza verilmesinin bağdaştırılmasında herhangi bir sorun yoktur.⁹³ Bir başka ifadeyle, rıza bu şekilde anlaşıldığı sürece, BM Şartı'nın 2/4. maddesinde yer alan kuvvet kullanma yasağından etkilenmez ve rızaya dayalı müdahalelerin Taslak Maddelerin 26. maddesine uygunluğu tartışılmaz.

Ancak bunun, müdahaleci devletin kuvvet kullanımına ilişkin sorumluluğunu tamamen ortadan kaldırmayacağını da belirtmek gerekir. Özellikle davet yoluyla müdahale kapsamındaki askeri faaliyetler

⁹⁰ Tanca, *Foreign Armed Intervention in Internal Conflict*, 20-22.

⁹¹ Taslak Maddeler ve Yorumu, 85, para. 6

⁹² Bu kavrama zaman zaman *volenti non fit injuria*, yani hiçbir zararın gelmemesi anlamına gelen bir ifadeyle atıfta bulunulur. Bu durum, bir devletin belirli bir eyleme rıza göstermesi durumunda hukuki anlamda bu eylemden zarar göremeyeceğini göstermektedir. Visser, *May the Force Be with You: The Legal Classification of Intervention by Invitation*, 36; Théodore Christakis ve Karine Bannelier, 'Volenti Non Fit Iniuria? The Effects of Consent to Military Intervention', *Annuaire Français de Droit International*, (2004) 50 (1), 102

⁹³ Taslak Maddeler ve Yorumu, 74, 85

ev sahibi devletin rızası dahilinde gerçekleştiği sürece müdahale eden devletin sorumluluğunun ortadan kaldırılması gerektiği anlamına gelir. Normal şartlarda mağdur bir devlet, başka bir egemen devletin hukuka aykırı eylemlerinden kaynaklanan zararın tam olarak tazmin edilmesini isteme hakkına sahip olmalı ve bu devlet de zararı onarma yükümlülüğü altında olmalıdır.⁹⁴ Mağdur, yasa dışı eyleme geçerli bir şekilde rıza gösterdiğinde, diğer devletin sorumluluğuna başvurma hakkını kaybedecektir.⁹⁵ Ancak, rızanın sınırlarını aşan bir müdahalede, bunun sonucunda gerçekleştirilen kuvvet kullanımı, müdahale etmeme yükümlülüğünün yanı sıra silahlı kuvvet kullanma yasağının da ihlali olacaktır. Bu gibi durumlarda rıza unsuru olarak haksızlığın önlenmesi uygulanamaz. Böyle bir durumda, mağdur devlet bunun sonucunda meydana gelen zararın tazminini talep edebilmesi gerekir. Davetin kapsamının aşılması birçok şekilde gerçekleşebilir. Müdahale için belirlenen sürenin aşılması, konuşlandırılacak asker sayısı ve belirli askeri operasyonların biçim ve kapsamı örnek olarak sayılabilir.⁹⁶ Özetle bu durum davetle müdahalede bulunan devletin ancak rızada bulunan devletin rızası kapsamında kuvvet kullanması halinde hukuka uygunluktan söz edilebileceğini, rıza kapsamının dışına çıkılması halinde ise uluslararası hukuka göre sorumluluğun doğacağı anlamına gelmektedir.

SONUÇ

Bazı hukukçular davetle müdahalenin yalnızca mevcut kuvvet kullanma düzenine girmeyi başaran teamül hukukunun bir kalıntısı olarak görürken, bazıları da bunun 1945 sonrası dönemin tamamen meşru, ancak sorunlu bir aracı haline geldiğini ileri sürmektedir. Birleşmiş Milletler'in kuruluşunun ilk birkaç on yılı boyunca, örgütün üye devletlerin iç krizleri konusunda ne kadar ileri gidebileceğinin belirsizliğini koruduğunu unutmamak gerekir. BM Şartı ile kurulan düzeninin mevcut kuralları itibarıyla Örgütün ulaşamayacağı bir nokta olması sebebiyle büyük çaplı iç savaşların görünüşe göre kalıcı ol-

⁹⁴ Taslak Maddeler, md. 31.

⁹⁵ Taslak Maddeler, md. 20.

⁹⁶ Saldırının Tanımı Kararı, md. 3 (e).

ması gerekiyordu. Güvenlik Konseyi gerektiği gibi çalışmadığı için bu yönde tartışmalar Soğuk Savaş'ın sonuna kadar cevapsız kalmıştır, bu da davetle müdahalenin önünü daha da açmıştır.

Mevcut düzende kabul edildiğine dair veya uygulama biçimine ilişkin açık ve net kurallar bulunmamasına rağmen iç krizlere davet yoluyla müdahalenin uygulanması tamamen karşı çıkılan bir durum olmamıştır. Aslında rızaya dayalı kuvvet kullanımı Soğuk Savaş'ın yarattığı krize katkıda bulunurken aynı zamanda ilişkilerdeki kutuplaşmayı da yönetilebilir kılmıştır. Başka bir deyişle, süper güç niteliğindeki devletlere güçlerini kullanmaları için bir araç tanınması, Soğuk Savaş'ın fiili bir çatışmaya dönüşmesini engellemiştir. Dolayısıyla davetle müdahale, yalnızca bir devlet içerisindeki ayaklanma, isyan veya iç savaşın sona erdirilmesine yardımcı olmakla kalmamış aynı zamanda bu türden bir durumun küresel ölçekte bir savaş boyutuna varmasını da engellemiştir. Sonuç olarak, davet yoluyla müdahalenin yeniden canlanması, inkâr edilemeyecek olumsuz gelişmelerin sonucu olmasına rağmen, Soğuk Savaş'ın siyasi ortamında olumlu, hatta rahatlatıcı bir etki yarattığı ileri sürülebilir.

Birleşmiş Milletler Şartı'nda bir devletin rızası ile kuvvet kullanımından söz edilmemektedir. Dolayısıyla daha önce belirtildiği gibi bu belge ne kadar irdelenirse irdelensin bu tür davetli müdahalelerin hukuki dayanağını Şart'tan açıkça çıkarmak mümkün değildir. Ancak, Şart üye devletlerin yanı sıra kendi organları tarafından yürütülen gelişmelere yanıt veren, gelişen bir araçtır. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler organlarının konu ile ilgili dikkate değer uygulamaları mevcuttur. Fakat, üç büyük organın (Uluslararası Adalet Divanı, Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi) geçerli bir doktrin olarak davet yoluyla müdahale konusunda şu veya bu şekilde bir tavır ortaya koymasına rağmen, organların uygulamaları ve kararları meselenin çözümünde pek yararlı olamamıştır. Bir başka ifade ile bu organların hiçbiri kavramı ayrıntılı bir şekilde çözememiş, bunun yerine davet yoluyla müdahaleyi vakıa bazında incelemeyi tercih etmiştir. Örneğin Nikaragua davasında Uluslararası Adalet Divanı uygulamanın günümüz uluslararası hukukunda 'izin verilebilir' olduğu yönünde karar vermiştir. Ancak bu iddia için çok az açıklama yapmıştır. Bir başka Uluslararası

Adalet Divanı davası olan ve davetle müdahalenin uygulamadaki sınırlarını çok daha ayrıntılı bir biçimde tartışan Demokratik Kongo Cumhuriyeti-Uganda davası, doktrinin gerekçesi hakkında fikir sunma konusunda yetersiz kalmaktadır. Divan, önündeki davayı çözmek için mutlak surette gerekli olmayan hukuki konularda bir duruş sergileme konusunda genellikle isteksizdir. Genel Kurul ve Güvenlik Konseyinin davetle müdahalelere ilişkin yaklaşımları hakkında da benzer gözlemler yapılabilir. Her ikisi de davetle müdahale doktrinini kabul ettiklerini ifade etmiş olsalar da bunu ya oldukça muğlak bir şekilde ya da belirli olaylara atıfta bulunarak yapmışlardır. Genel Kurul ‘Saldırının Tanımı Kararı’nda doktrini tanıırken bunu sadece dolaylı şekilde yapmıştır. Genel Kurul içinde davetli müdahalelere ilişkin daha sonraki açıklamalar ve kararlar da benzer şekilde belirsiz bir yapıya sahip olma eğilimindedir ki bu durum Genel Kurul uygulamasının davetle müdahalelerin ardındaki hukuki gerekçeyi incelemek için en iyi kaynak olmadığı anlamına gelir. Güvenlik Konseyi doktrinin uygulandığı belli durumları müzakere etmek üzere sıklıkla toplandığından davet yoluyla müdahaleyi birçok kez tartışma fırsatına sahip olmuştur. Ancak bu durumlarda Konsey, kavramı ve hukuki durumu tartışmamış konuyu daha genel olarak ele almıştır. Bu nedenle konu ile ilgili yorumları belli bazı olaylarla ve bunların ilgili siyasi bağlantılarıyla sınırlıdır ve bu olaylardan tutarlı bir tablo çıkarmak oldukça zordur. Elbette Birleşmiş Milletler Şartı kuvvet kullanımına ilişkin normların tek kaynağı değildir. Silahlı faaliyetlere ilişkin uluslararası teamül hukuku Şart’la birlikte varlığını ve gelişimini sürdürmektedir. Ancak kuvvet kullanımı konusunda uluslararası teamül hukukunda yer alan kurallar genel olarak Şart’ın kurduğu düzene benzemektedir. Bu durum davet yoluyla müdahaleye yönelik hukuki duruşa kısmen yansımaktadır.

Davetle müdahale konusundaki normatif belirsizliğin sebebi olarak siyasi stratejiyi göstermek mümkündür. Zira doktrin için kesin çizgiler çizmek doktrinin uluslararası politikalarda kullanımını engelleyebilmektedir. Bu nedenle söz konusu belirsizlik sadece hukuki bir zafiyet değil aynı zamanda büyük bir siyasi güçtür ve bu da onu bazı devletler için cazip bir seçenek haline getirmektedir. Netice itibarıyla davet yoluyla müdahaleye ilişkin hem devlet hem de Birleşmiş Millet-

ler uygulamalarının oldukça zengin olmasına rağmen her ikisinin de doktrinin gerekçesi konusunda kesin bulgular sunmadığı görülmektedir. Davetle müdahalelerin gerekçelendirilmesine ilişkin sorun hakkında bilim camiasında henüz fikir birliğine varılamamıştır. Devletlerin uygulamalarına göre kafa karışıklığının giderilmesi özellikle askeri açıdan aktif devletlerin çıkarına değildir. Davetle müdahalelerin normatif belirsizliği ve esnetilebilir sınırları doktrini bazı devletler için uygulamada çekici kılmaktadır. Çünkü bu durum onlara daha fazla hareket alanı sağlamaktadır. Doktrinin hukuki dayanağı konusunda sert bir duruş sergilemek gelecekteki tartışmalara ve davet edilen müdahalelerin uygulanmasına çok fazla kısıtlama getirebilir.

Konuya bakış açısı ne olursa olsun hukuki gerekçe ve dayanaklar bakımından tüm belirsizliklere rağmen davetle müdahale doktrininin günümüz uluslararası hukukunda kabul edilebilir durumda olduğu açıktır. Bu durumda uluslararası hukuk doktrininde, devlet uygulamalarında, BM kararlarında ve hatta UAD kararlarında kendisine yer bulan davet yoluyla müdahalenin hukuki dayanağının ne olduğunun ve bu doktrinin mevcut düzenle çatışma göstermeden ne şekilde kabul edilebileceğinin belirlenmesi önem arz etmiştir.

Bir silahlı müdahalenin gerçekten ev sahibi devletin iradesine uygun olarak gerçekleştirilmesi durumunda, bu devletin iç işlerine zorla bir müdahale teşkil etmeyeceğinin kabulü kolay olmakla birlikte bu durumda kullanılan kuvvetin bir *jus cogens* norm kabul edilen kuvvet kullanma yasağıyla çelişip çelişmediğini belirlemek asıl önemli olan husustur. Çünkü rıza çerçevesinde olsa dahi bu türden bir müdahalenin en başta uluslararası hukukun emredici kurallarına aykırı olmaması gerekir. İşte bu nokta da genel kabul gören bu uygulamanın hukuka uygunluğunun dayanağı olarak kuvvet kullanma yasağının *jus cogens* niteliğinin kapsamının netleştirilmesi gerekir. Kuvvet kullanma yasağının emredici yönünün sadece md. 2/4 te sayılan niteliklerle sınırlı olduğu kabul edilerek her ikisi arasında dengenin kurulması mümkün olabilir.

Rıza üzerine kullanılan kuvvetin BM Şartı md. 2/4'deki yukarıda bahsedilen nitelikleri taşımadığı göz önünde bulundurulursa, bir başka ifadeyle davet üzerine müdahalenin bir devletin toprak bütünlüğünü ve siyasi bağımsızlığını hedef alan saldırgan eylemleri amaçla-

madığı dikkate alınır, kuvvet kullanma yasağının ihlal edilmediği kabul edilebilecektir. Çünkü kuvvet kullanma yasağına *jus cogens* nitelik kazandıran temel özellik de kuvvetin bu amaçlarla kullanılmamasıdır. Bu çerçevede bu tür müdahalelerin, kuvvet kullanımını içermesine rağmen, BM Şartı'nın kuvvet kullanımını yasaklayan 2/4 maddesinin kapsamı dışında kaldığı yaygın olarak kabul edilmektedir. Genel olarak izin verilebilir durumda olmasına rağmen, uygulamada gerçekleşen davet yoluyla yapılan müdahalelerin çoğunluğunun hukukiliği konusundaki şüphenin ise bu özel durumlarda ya rızanın bunu vermeye yetkili olmayan bir makam tarafından verilmesine ya rızanın fiilen açıkça verilmek yerine verildiği varsayılmasına ya da geçerli rıza için başka bir şartın eksik olduğuna dayanarak çeşitli sebeplerle rızanın geçerliliğine itiraz edilmesi olduğunu belirtmek gerekir.

Çağdaş uluslararası hukukta mevcut haliyle davetle silahlı müdahale başlı başına bir kategori olarak kabul edilmelidir. Ancak askeri olarak aktif ve güçlü konumdaki bazı devletlerin söz konusu doktrini suistimalini engellemek açısından uygulamada kabul edilen bu doktrinin yazılı kurallarla şartlarının ve sınırlarının belirlenmesi konuyu daha tartışmasız ve net bir konuma taşıyacaktır.

YAZAR BEYANI	
Mali Destek/Teşekkür Beyanı:	Bulunmamaktadır.
Yazarların Katkıları	Eserin tamamı yazar tarafından kaleme alınmıştır.
Çıkar Çatışması/Ortak Çıkar Beyanı	Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması veya ortak çıkar beyan edilmemiştir.
Etik Kurul Onayı:	Gerekmemektedir.

KAYNAKÇA

- Aksar, Yusuf. Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk-II, Ankara: Seçkin Yayınevi 2019.
- Bannelier, Karine, Christakis Theodore, "Under the UN Security Council's Watchful Eyes: Military Intervention by Invitation in the Malian Conflict". *Leiden Journal of International Law*. 26/4 (2013): 855-874
- Başeren, Sertaç Hami. Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003
- Boer, Lianne J.M, "The Greater Part Of Jurisconsults': On Consensus Claims And Their Footnotes In Legal Scholarship", *Leiden Journal of International Law*. 29/4 (2016): 1021-1042
- Bordin, Fernando Lusa. "Reflections on Customary International Law. The Authority of Codification Conventions and ILC Draft Articles in International Law", *International & Comparative Law Quarterly*, 63/3, (2014): 535-567
- Bozkurt, Enver, Yasin Poyraz ve Selcen Erdal. Devletler Hukuku. Ankara: Yetkin Yayınevi, 2021
- Butchard, Patrick M. "Back to San Francisco: Explaining the Inherent Contradictions of Article 2(4) of the UN Charter", *Journal of Conflict and Security Law*, 23/2 (2018): 229-267
- Byrne, Max. "Consent and the Use of Force: An Examination of "Intervention by Invitation" as a Basis for US Drone Strikes in Pakistan, Somalia and Yemen". 3/1 (2016) *Journal on the Use of Force and International Law* 97-125
- Cassese, Antonio. *International Law*. 2nd edn, Oxford: Oxford University Press, 2005
- Christakis, Théodore ve Bannelier Karine. "Volenti Non Fit Iniuria? The Effects of Consent to Military Intervention", *Annuaire Français de Droit International*. 50/1 (2004): 102-137
- Corten, Olivier. *The Law Against War: The Prohibition on the Use of Force in Contemporary International Law*. Oxford: Hart Publishing, 2010

- Crawford, James. *Brownlie's Principles of Public International Law*. 8th edn. Oxford: Oxford University Press, 2012
- Crawford James., "The ILC's Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts: A Retrospect". *American Journal of International Law*. 96/4 (2002): 874-890
- André de Hoogh, "Jus cogens and the Use of Armed Force", içinde *The Oxford Handbook of the Use of Force in International Law*, Marc Weller (ed), (Oxford: Oxford University Press, 2015)
- de Wet, Erika. "The Modern Practice of Intervention by Invitation in Africa and Its Implications for the Prohibition of the Use of Force", *European Journal of International Law*, 26/4 (2015): 979-998
- Denk, Erdem. "Uluslararası Antlaşmalar Hukukunda *Jus Cogens* Kuralları". *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*. 56/2 (2001): 43-70
- Doswald-Beck, Louise. "The Legal Validity of Military Intervention by Invitation of the Government". *British Yearbook of International Law*. 56/1 (1986): 189-252
- Dressler Jr., Michael, "I Have No Mouth, and I Must Scream: Interventions by Invitation in the Aftermath of Coup D'etats". *Penn State Law Review*. 127/1 (2022): 237-266
- Gourgourinis, Anastasios. "General/Particular International Law and Primary/Secondary Rules: Unitary Terminology of a Fragmented System". *European Journal of International Law*. 22/4 (2011): 993-1026
- Gray, Christine. "The Use of Force and the International Legal Order in International Law" içinde *International Law*, ed. Malcolm D. Evans, Oxford: Oxford University Press, 2010
- Gray, Christine. *International Law and the Use of Force*. Oxford: Oxford University Press, 2008
- Gündüz, Aslan. *Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler, Örnek Kararlar*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2013
- James A. Green, "Questioning the preemptory status of the prohibition of the use of force". *Michigan Journal of International Law*. 32/2 (2011): 215-257
- Jamnejad, Maziar, Jamnejad, Michael Wood. "The Principle of Non-intervention. *Leiden Journal of International Law*". 22/2 (2009): 345-381

- Jennings, Robert, Arthur Watts (eds), *Oppenheim's International Law Volume I, Peace: Introduction and Part I*. 9th edn, Longman, 1992
- Le Mon, Christopher. "Unilateral Intervention by Invitation in Civil Wars: The Effective Control Test Tested" (2003) 35 *New York University Journal of International Law and Politics* 741-793
- Lord A.D. McNair, *The Law of Treaties*. 2nd edn, Clarendon Press, 1961
- Marston, Geoffrey. "United Kingdom Materials on International Law". *British Yearbook of International Law*. 57/1 (1986): 487-654
- Pazarcı, Hseyin. *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 4. Kitap (4. Baskı, Turhan Kitabevi 2020)
- Perkins, John A. "The Right of Counterintervention", *The Georgia Journal of International and Comparative Law*, 17/2 (1986): 171-224
- Ronzitti, Natalino. "Use of Force, Jus cogens and State Consent" içinde *The Current Legal Regulation of the Use of Force*, ed. Antonio Cassese, 147-166. (Martinus Nijhoff Publishers, 1986)
- Ruys, Tom, "The Meaning Of "Force" And The Boundaries Of The *Jus Ad Bellum*: Are "Minimal" Uses Of Force Excluded From UN Charter Article 2(4)?" , *The American Journal of International Law*, 108/2 (2014): 159-210
- Schachter, Oscar. *International Law in Theory and Practice*. Brill Nijhoff, 1991
- Shaw, Malcolm N. *Uluslararası Hukuk, Çeviren İbrahim Kaya*, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2018
- Sivakumaran, Sandesh. *The Law of International Armed Conflict*. Oxford: Oxford University Press, 2012
- Snmezoęlu, Faruk. *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*. İstanbul: Filiz Kitabevi 1989
- Tanca, Antonio. *Foreign Armed Intervention in Internal Conflict (Netherlands, Kluwer Academic Publishers, 1993)*
- Taşdemir, Fatma. *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*. USAK Yayınları, 2006

Tosun, Fatih. "Uluslararası Hukuk'ta Kuvvet Kullanma ve Karışma Kavramlarının Değişen Anlamı". *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. 9/9 (2009): 89-118

Visser, Laura. "May the Force Be with You: The Legal Classification of Intervention by Invitation", *Netherlands International Law Review*. 66 (2019): 21-45

Wippman, David. "Military Intervention, Regional Organisations, And Host-State Consent. *Duke Journal of Comparative & International Law*, 7/1, (1996): 209-240

Birleşmiş Milletler Belgeleri

Fragmentation of International Law: Difficulties Arising from the Diversification and Expansion of International Law, 13 April 2006, UN Doc. A/CN.4/L.682.

Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, Supplement No. 10 (A/56/10), November 2001, UN Doc. A/56/10.

Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of Their Independence and Sovereignty, GA Res. 2131, 21 December 1965, UN Doc. A/RES/2131(XX).

Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation among States in Accordance with the Charter of the United Nations, GA Res. 2625, 24 October 1970, UN Doc. A/RES/2625(XXV).

Definition of Aggression, GA Res. 3314 (XXIX), 14 December 1974, UN Doc. A/RES/3316(XXIX).

Declaration on the Inadmissibility of Intervention and Interference in the Internal Affairs of States, GA Res. 36/103, 9 December 1981, UN Doc. A/RES/36/103.

Mali, SC Res. 2100, 25 April 2013, UN Doc. S/RES/2100.

Diğer belgeler

Institut de Droit International, Present Problems of the Use of Force in International Law, Tenth Commission — Sub-Group C Resolution (10 RES-C EN PLENIERE), 8 September 2011.